

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Diss. Jur. 1787

DISSERTATIO ACADEMICA
De
**JURE HUMANA-
NIORE**

Quam

In Illustri Academia Fridericiana

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

**DN. FRIDERICO
VVILHELMO,**

ELECTORATUS BRANDENB. HEREDE &c. &c.
SUB PRÆSIDIO

Pro-Rectoris Magnifici

DN. SAMUELIS STRYKII,

JC. Sereniss. & Potentiss. Electoris Brand.

Confiliarii Intimi, Professoris Primarii & Facultatis
Juridicæ Ordinarii,

Patroni sui ætatem devenerandi,

IN AUDITORIO MAJORI

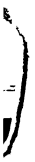
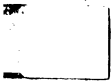
ad D. Jan. Anno MDCXCVI.

Placido Eruditorum examini submittit

AUTOR

HENRICUS ERNESTUS KESTNERUS,

Dethmoldia Lippianus.

B. C. D.

CAPUT I.

DE JURE HUMANIORE

IN GENERE.

§. I.

Um nihil sanctius, ni-
hil illibata justitiæ gloria pul-
chrius Deoque charius sit, quip-
pe quæ non tantum firmamen-
tum populorum, sed & unicum
societatis humanæ vinculum
est. De quo elegantissima ad-

*Justitia -
Humanita-
tate tem-
peranda.*

ducit Gabriel Alvarez de Velasco *tr. de jud. perfect.*
Rubric. I. annot. I. n. 5. ita splendor atque majestas tam
augustissimæ scientiæ valde videtur obfuscari non
tantum, si jus civile per captationem verborum quis
calumnietur, juxta Paulum in *l. 19. ff. ad exhib.* Sed &
si omnia ejus capita ex stricta juris ratione metiri, nec
æquitatis humanitatisque studio temperare velit.

§. II. At singularis humanitatis cura non eo
videtur trahenda, quasi omnia secundum rationis sæ-
pius occæcatæ judicium componere, & ita jus aliquod
cerebrinum statuere liceat, ideo enim civilia jura

*Sed non ad
cerebrinam
æquitas a-
tem trahen-
da.*

prodita sunt, ne secundum uniuscujusque rationis modulum jus dicatur, sed ob summam Reipubl. utilitatem in certa definitaque aliqua regula subsistamus; alias enim quot homines, tot jura invenire liceret. Imo inde evenit, quod plerumque in quaestionibus boni & æqui sub autoritate juris scientiæ pernitiōse erretur *l. 91. §. 3. de V. O.*, ad genuinos itaque fontes æquitatis seu humanitatis ubique recurrendum conf. Joseph. Giballin. *in Scientia Canon. & Hieropolit. lib. princip. 4.* ubi de fontibus moralitatis agit. Prolixius hoc thema persequitur Anton. Cella Dei *in Doctrina morali p. 3. lib. 7.* qui inscribitur *de invenibilitate veritatis moralis.* quamvis hi autores præconceptis plerumque opinionibus indulgeant.

*Humanitas
qua virtus
est, cum ju-
re non con-
fundenda.*

§. III. Verum ab hac labe alia adhuc penitus separanda est, ne id quod virtuosum, quod humanum, cum eo quod juris est, misceamus, & ita præcepta Ethices & Juris penitus confundamus, quod quantum utrique disciplinæ incommodum pariat, dici vix potest.

*qua justitia,
qua virtu-
tis natura?*

§. IV. Justitia alii suum tribuit, adeoque in re alteri restituenda occupata est *L. 1. ff. de Just. & Jur.* ita tamen ut non distrahatur ab alterius cujusq; justiore petitione *l. bona fides 31. ff. depositi.* Virtus in re nostra consistit, & id quod nostrum est, vel perficit vel in alium confert; ita per prudentiam intellectus noster perficitur, per parsimoniam res nostræ conservantur. Hoc fit, si alii ex liberalitate quid donemus, miseris subveniamus. Confer. Le Grand *in Institut. philosophia Part. postrema de Vita recte instituenda.*

§. V.

§. V. *Justitia obligat.* Justitia obligationem involvit, cum enim rem tenemus, quam ad alterū pertinere constat, ad illius restitutionem, vel si illa, re amissa, fieri nō possit, ad tantundem, quod morali æstimatione idem est, tenemur.

§. VI. *Virtus non.* Ex Virtute nulla nascitur obligatio, cum enim quilibet rerum suarum sit arbiter *l. 21. C. mand.* ita de hac, uti lubet, disponit. Alias enim differentia illa, quæ Ethicam inter & Jurisprudentiam intercedit, non tantum penitus tolleretur, sed etiam illius præcepta cum hac colliderentur; Ita enim Ethica jubet liberalitatem, Jurisprudentia contra præcipit, quod nemo invitus dare teneatur, *l. 11. ff. d. R. 7.* imo & volenti donare, limites ponit, ne vel certam summam excedat *l. 34. C. de Donat.* vel spem aliorum donando fallat *t. t. C. de Inoff. donat.* & quod magis claudicare videtur, differentia hac probe non discussa, sequeretur, alterum in alterius patrimonium jus habere, cum per prima juris fundamenta, divisis, permittente Creatore, facultatibus, quilibet de sua, non alterius re, disponat.

§. VII. At putem probe dispiciendum esse, ne *forum soli* quis hic forum soli, cum foro poli misceat, quæ Augustinus distinxit relatus à Gratiano *in c. f. c. 17. q. poli non misceat.* Quod enim Deus in novo & antiquo fœdere *indecensum.* infessam virtutis culturam nobis injungat, id indubium est; an vero in foro soli, nisi Magistratus eam, exigente publica vel necessitate, vel utilitate urgeat, obligatio inde ducatur, haud pervideo, confer. de hac materia ex professo Joh. Valer. *de differ. utriusque fori judicial. & conscientia.*

§. IIX. Talia humanitatis virtutisque plenioris *Christy Humanis*

*manitatis
non juris
præcepta
dedit.*

ris præcepta sunt dicta atque regulæ Christi in novo fædere nobis injunctæ, quæ proinde non juris vim induunt; Christus enim non venit legem daturus, sed legem impleturus, quod ex famoso Matthæi loco *c. 5. v. 17.* constat. Christus novum jus non condidit, sed majoris perfectionis regulas exposuit, quod & ex ipso Christi exemplo apparet, cum in causâ adulteræ *Job. 8. a. 11.* consultus, judicium declinabat, Doctorem ecclesiæ non legislatorem se profitendo; accedit quod in tot scripturæ locis Christus dicatur docere, at Doctoris officium non in legislatione, sed adhortatione, objurgatione, persuasionibus consistit.

*Humanum
est bella non
geri, licite
interim illa
geri.*

§. IX. Idem objectionibus quæ contra belli justitiam ex Christi præceptis late hauriuntur, & a Grotio in tract. *de J. B. & P. l. 1. c. 2. s. 6. 7. 8. seqq.* multis deducuntur, facile opponi potest, ne videlicet obfistamus injurioso, sed cædenti in dextram maxillam alteram quoque obvertamus; pallium auferenti alteram quoq; pallii partem demus *Matth. V. v. 39.* confer. *Rom. XII. v. 17. 2. Cor. X. 3. Eph. 6. 12. Jac. 4. 1. ibique Grot. ad nov. testam. Ziegler. Osiand. aliq. ad citata Grotii de J. B. & P. loca illa igitur aliaque quam plurima nihil indicant aliud, quam Christum virtutem nobis maximopere commendare, patientiam in rebus olim recuperaturis laudare, exsuperantiam virtutis & intrinsicum erga alios affectum summopere præcipere; Et hæc ab aliis consilia Evangelica nuncupantur.*

*Idem re-
spondetur
ad objectio-*

§. X. Eandem decisionem capiunt, quæ ex veteribus Christianis eorumque dictis contra belli justitiam proponuntur, illi enim methodum Servatoris

se-

secuti, non quod juris, sed quod Humanitatis majoribus perfectionis est, tractarunt; inde nec illi capitalibus, si quæ a reis sumebantur, suppliciis libenter intererant (quorsum & illa juris canonici sanctimonia derivata censerī posset, quæ clericos a iudicio sanguinis penitus arcet *c. sententiam 9. X. ne cler. vel monach. Ziegler. ad Lancellot. l. 1. s. 25. §. 12.*) optimum fore sentientes, si talia non committerentur delicta: uti vero talia delicta, ne impunita maneant, recte puniuntur, ita quoque recte hactenus bella geruntur, & hactenus gesta fuerunt.

XI. Porro Principi tanquam Dei ministro, qui Dei gladium gerit, resisti non posse, ipsa Dei ordinatio Rom. 13. 1. Ephes. 11. 1. docet, si tamen is notorios imperii terminos excedat, & fundamenta Reipubl. evertere conetur, privatus, imo hostis est, uti ergo in privato, ita in principem talem injusta molientē, defensio Reip. patet *l. 3. de J. E. 7. conf. Herod. l. 2. c. 14. Aurel. Victor. de Cesar. l. 2. c. 2. Molina. de J. Tom. 4. Disp. 7. Vasq. lib. 1. Contr. illustr. 18. n. 8. seqq.* Cavendum tamen, ne vitæ Principis vis inferatur; nec cuivis privato hic jus quoddam concedatur. Hinc si quis in extremis angustiis constitutus, unde sine Principis invadentis internecione eluctari non possit, eoq; in casu occidi, quæ principem occidere malit, is sane rem omnis humanitatis virtutisque plenissimam efficiet, quod enim in periculo ab integra Reipubl. avertendo fas est, hoc quoad privatum quandoque nefas est. *conf. Thom Hurta- do Moral. Resolut. 17. p. 18. Grot. L. 1. c. 3. §. 8. n. 14. c. 4. §. 4. tit. Lib. II. cap. 1. §. 9. ibique Osland. Ziegler.*

*Humanius
esse raptore
res nostras
aufferentem
non occidi.*

§. XII. Porro furem & invadentem res nostras latronem five raptorem interficere utique licet Grot. *l. 2. C. 1. §. II.* quæ enim inter rem & vitam est inæqualitas, ea favore innocentis & raptoris odio compenfatur, conf. Böcler *ad c. 1. Grotii.* At longè humanius virtuosiusque quis fecerit, si potius res suas deserat, quam hominem interficiat, hominem inquam ad Dei effigiem formatum, & eodem nobiscum sanguine ortum seu communi cognationis vinculo junctum, *d. l. 3. de J. & J. add. Tabor. Armament. Justinian c. 2. n. II.*

*Humanitas
esse sedi-
bus expulsis
habitationem
concedere.*

§. XIII. Ulterius disquiritur a Grotio, an sedibus suis expulsis, dum imperium Principis alicujus fubeunt, perpetua habitatio concedenda? & an si quid deserti ac sterilis intra territorium est, advenis id postulantiibus concedendum, v. Grot. *lib. 2. c. 2. §. 16. 17. Dn. Pufendorff de I. N. & G. L. 3. c. 3. §. 9. Diodor. Sicul. l. 2. c. 42. Ambrosius de officiis l. 3. c. 7. & 4.* Utrumque cum ex mero Principis arbitrio dependeat, ita humanitatis virtutisque summæ reputamus, si sedibus dejecti benigne suscipiantur, & advenis sterile solum desiderantiibus concedamus, cum alteri id prodesse, nobis nocere non videatur, quam humanitatis regulam commendat Ictus *in l. 2. §. 25. ff. de aqua. pluv. qua quidem re non pauci antiquorum fere ad ambitionem usque sese jactarunt: sicuti iidem judicabant, sanctissimum aliquod necessitudinis & amicitiae jus ex hospitio oriri, Aristot. magn. moral. l. 2. c. II.*

*Humanum est
pro patria,
pro principi-
pe, mori.*

§. XIV. Ita eveniente casu, si morte nostrâ majus quoddam bonum promovere valeamus, nemo tamen ad hanc sustinendam obstrictus erit, cum nemo

nemo membrorum suorum sit Dominus *l. 13. ad L. Aquil.* quod vel ipsa Creatoris actio evincit, dum Homini animam & corpus conjunxit, quod proinde creatoris opus homo non dissolvit; quin tamen ille, qui per mortem suam majus bonum procurat, rem omni laude dignissimam fecerit, negari haud potest. Ita gloriosum pro patria, pro principe, veluti persona multis utili, mortem subire, Andr. à Matre Dei *Theol. Moral. Tr. I. c. 2. de Rescit. Punct. I. §. 3.* sed hæc omnia de humanitate, nullo ad id vinculo juris nos stringente, intelligi debent *Grot. d. l. 2. c. 1. §. 9. Conf. Dn. Præses de jure hominis in se ipsum c. 3. §. 27.*

§. XV. Pari modo liberis, jure naturæ a parentibus, cum aliter conservare se nequeant, alimenta debentur, in confesso est, an eadem liberis a parentibus debeantur, in disceptatione est; pluribus affirmativam sustinentibus. Nos liberos ad alimenta parentibus præstanda obligatos esse negamus *conf. l. 7. de bon. damn. l. 7. §. f. unde liberi l. 13. C. de legit. Hæred. l. 15. de Inoff. testam.* humanitatis tamen pietatisque res summa erit, illis a quibus ortum spiritumque traximus, & infinitis passim beneficiis affecti sumus, alimenta & si quæ a nobis beneficiorum genera proficisci possunt, promptissime præstare; quod alias & in successione liberorum parentibus turbato mortalitatis ordine indulta, conspicuum est *l. 10. ff. de Inoff. testam. Dn. Puffend. lib. 4. §. 13.*

§. XVI. Si quis rem invenerit, cujus dominus ignoretur, eum naturaliter ad rem hanc pauperibus dandam teneri, sunt qui volunt, sed quo prætextu? virtutis humanitatisque summæ erit, miseros quantum

B

pos-

possibile est adjuvare, omni vero juris vinculo hætenus cessante. Grot. *lib. 2. c. 10. §. 11.*

*Humanum
esse fœdera
cum infide-
libus non
iniri.*

§. XVII. Fœdera cum infidelibus iniri posse à pluribus negatur, nos ea rite fieri affirmamus. Fœderum quippe fides juris naturalis est, quod jus inter omnes homines cõmune, jam vero natura fœderum cum religione nil quicquã cõmune habet, dum omnis obligatio ex dispositione suam capit firmitatem: Pium tamen, humanumque putamus, à talibus fœderibus, quæ non nisi Christianorum calamitatem plerumque promovent, sponte abstinere. Christianos certe dedecet hæc fœdera, multo minus Christianissimo gloriæ erunt. Unde quamvis fœdera defensiva Imperatori plane libera sint, adeo ut in *Capit. Leopold. art. 13.* cautum sit daß sich der Kåyser möge aller Hülffe gebrauchen/ non tamen hoc ad auxilia infidelium extendendum. conf. Carpz. *de L. Reg. German. cap. 6. sect. 3.*

*Humanum
esse legatũ
in loco deli-
cti non pu-
niri.*

§. XVIII. Succedit adhuc alia non minoris momenti quæstio inter Doctores mirum in modum agitata, an Legatus de J. Naturæ in loco ubi negotia sua publica expedivit, ex omnibus causis puniri possit? negativam sustinent plurimi; nobis placet affirmativa. Legati enim non ad delinquendum sed agendum missi, adeoque impunitas Legatis ad agendum, non delinquendum indulta; Principis insuper potestas per totum territorium sese extendit, & ambitu suo omnes in eo viventes complectitur. Accedit quod Legatorum sanctimonia &, uti dici solet, inviolabilitas in securitate, quæ vero nullam peccandi impunitatem involvit, consistat, hæc insuper impunitas ad officium restricta; cessat ergo si quis officii terminos

ex-

excesserit. Tandem nec Legatus plus juris poterat prætere, quam ipsius Principalis, cujus faciem gerere dicitur, habiturus fuisset; si jam ipsius principalis in alieno territorio peccaret, puniretur utique, princeps enim cum in alieno territorio degit privatus est, in privatum vero pœna prodita est. Confer. disputat. Illustris Domini Baronis de Friesen *de Jur. Princ. extra territ.* Alia vero quæstio est, quid consultius, quid generosius, quid humanius? nos humanitatis esse reputamus, talem Legatum terminos officii excedentem remittere domum, ne ob pœnam huic infligendam regna cum regnis ulterius collidantur. Unde & de principe alibi peccante humanius est dicere, illum pœnæ subjiendum non esse, solet enim Majestas alterius majestatem comiter venerari, vid. *L. 7. ff. de Captiv.* confer. elegantissimum tract. *de Legatis Dn. Zouchæi.*

§. XIX. An vero ob just talionis legatus occidi possit, disquiri solet? nos affirmativam & in hoc casu *Idem de justatuiamus.* Generosius tamen humaniusque fore *re talionis* credentes, si a cæde hac abstineamus. Dissentit in *statuitur.* hac & priori quæstione Grot. *L. 2. c. 18. §. 7.*

§. XX. Ita pro alapa declinanda alterum talem nobis intentantem stricto jure occidi posse vide- *an ob alapã* tur, de quo v. Dn. Mauritium *de principiis juris publi- quis possit,* *ci. p. 47. th. 5.* neque enim ad dolorem, quem hæc in- *occidi.* fert sustinendum cogi potest, quin ex Grotii sententia, qui injuria me afficere parat, is jus seu facultatem mihi dat, in infinitum adversus ipsum procedendi; Tutius vero & humanius erit, ad hanc declinandam vel fugere, vel famam ita læsam per judicem reparare.

Duella autem damnamus, quibus eradicandis efficacissimum remedium se invenisse dicit Andreas de Mendo *in Statera Opinionum benignarum in Controversiis moral. Dissert. I. Q. 21. §. V. n. 274.* Si scilicet provocans & provocatus indispensabiliter pro infamibus declarantur, ad nulla officia admittantur, ab honestis conventibus excludantur, & judici hæc non exequenti remotio immineat &c.

An ad liberalitatem exercendam obligatio detur.

§. XXI. Ita porro ad liberalitatem exercendam & similia virtutis officia expedienda in foro soli obstrictus nemo est, eapropter his neglectis quis vitiosus non injustus audit. Quam tamen proximo liberalitatem cum jactura etiã bonorum nostrorum, in casu si extrema ejus necessitas eam efflagitat, nos exhibere debere, eleganter monet cit. Anton. Cella *Dei de recta Doctr. mor. lib. I.*

Quid jg im- perfectum.

§. XXII. Illa vero quæ virtuti a Doctoribus tribuitur obligatio, jus imperfectum producit, quod illum quidem, qui aliquid tenet, quo alteri gratificari possit, obliget, accipienti vero jus exigendi non tribuat; quod si recte expendatur, nescio an jus aliquod dici possit, quod obligatione, quæ formam normamque juris constituit, careat. *Pr. I. de Obligat.*

Pœna virtutem non exercentis.

§. XXIII. Sed nolim existimes, me virtutem humanitatemque ejusque studium fere profligare; ea enim virtutem non exercentis pœna est, ut præmium, quod a natura virtuti debetur, amittat, atque id est, quod vulgo *demeritum* dici consuevit.

Quid per vocẽ Humanitatis proprie intelligamus.

§. XXIV. Sed & innumeri passim casus ex omni jure deduci poterant, in quibus summus distinctionis usus diversitasque patet: Verum nobis sufficiet

ciet juris nostri Civilis in Pandectis propositi humaniorem sententiam paulo proprius inspexisse, & ex sedibus suis investigasse. Verum hic primâ fronte dubium non leve oriri poterat, ane contradictionem sapiat, dari aliquod jus humanius, cum omnem humanitati obligationem detraxerim. Sed duæ principaliores vocis *humanitatis* sunt distinctiones; altera est, qua Humanitas consideratur tanquam species virtutis, quæ homini erga hominem competit, ejusque fines latissime patent; quippe vult, ut alterius misereamur, fortunam adversam levemus, inopiæ consulamus, de hac hactenus dictum, quæ inquam in foro soli obligationem involvit nullam. Et hæc est quam legem charitatis moralistæ apud pontificios vocant & legi justitiæ opponunt. de qua *Lessius de J. & J. aliique passim*. Verum *Humanitas* nobis egregium *æquitatis* Synonymum suppeditat, ut adeo æquitas jus Humanum merito nuncupetur, quia nihil est quod in humanam Societatem plus utilitatis conferat, quam usus boni & æqui; & contra iniquitas dicitur jus inhumanum Ulp. *l. furti §. patimur ff. de his qui notantur infam.* & hujus æquitatis majorem quam stricti juris rationem habendam esse in applicando jure ad negotia ob venientia, statutum est in *l. Placuit 8. C. de judic.* Hæc hujus loci est, non quidem in sua amplitudine, sic enim quod in quacunque lege æquum sit, indagari posset, sub quo prætextu multi jurisprudentiæ nostræ decus prostrernere conantur; Sed prout illa humanitas in ipsis legibus fundamentum habet. Hinc illos textus ubi jus *humanius* juri *stricto* ab ipsis Jctis Romanis præfertur considerabimus. Solet quoque

humanum, humanitas, sumi pro humana natura, pro studiis & artibus liberalibus, pro humana infirmitate, & quas plures passim vocabuli humanioris significationes exhibent Doctores, sed & hæ hujus loci non sunt.

Sedes hujus distinctionis in l. 1. §. 3. de Peric. & comm. rei vend.

§. XXV. Id adhuc videtur præmittendum, quod notoriam hanc jus inter & virtutem differentiam clarissimis verbis exhibeat Ulpianus in *l. 1. §. 3. de Pericul. & Comm. rei vend.* ubi vino vendito, & die ad metiendum vinum præstituta, si intra diem admensum non esset, licebat vënditori *effundere vinum*. Effundi tamen non prius poterat vinum, quam venditor testando denunciasset emptori, ut aut tolleret vinum, aut sciret futurum, ut vinum effunderetur. Verum jam notanter subjungitur *si tamen cum potest effundere non effudit, laudandus est potius*. Separat ergo bene Jurisconsultus id quod de stricto jure fieri poterat ab eo, quod ne fiat, laudabile summæque virtutis est. Gravia sunt quæ ad hæc verba in notis suis commentatur *Gothofredus* inquiens: *audenter dicerem inter Jurisconsultum & Virum bonum nihil interesse. Certissimam denique ad calum viam esse nostram juris Professionem, si ad æquum & bonum revocetur.* add. Dn. Præses *Dissertation. de foro conscientia Cap. I. circa finem.*

Scopus distinctionis.

§. XXVI. Cum itaque in plurimis jus Romanū ob insigne boni æquique temperamentum summopere commendandum, ita vel in eo commendatissimum, quod illa quæ æquitatem, humanitatemque concernunt, sæpius urgeat & cives eo deducat; unde non inutile profus me facturum credidi, si illam legum Romanarum humanitatem, in ipsis textibus expressam, adje-

adjecta quæ ad hanc Jurisconsultos compulerit, ratione, ex sedibus investigavero, & servato Digestorum ordine, quantum licet, brevissime deduxero.

CAPUT II.

DE

CASIBUS JURIS HUMANA-
NIORIS EX DIGESTO VETERI.

I.

Lex majorem iix. de pactis.

CAjus atque Marcus Creditores Javoleno debitori saburra æris alieni gravato certam debiti summam remittunt, Lucius & Sempronius Creditores cæteri factæ remissioni contradicunt; eandem quisque Creditorum quantitatem habet, ejusdem quoque numeri, ejusdem dignitatis & autoritatis sunt, res devolvitur ad Prætorem, quæritur quid huic faciendum? Respondet Papinianus *Humaniorem sententiam eligendam esse.*

I.

Casus legis.

EXEGESIS.

In concursu pluriurn Creditorum illos qui potiora jura habent, aliis omnibus præferri, etiam si reliqui nihil consequantur, expediti juris est, adeo ut etiam ratione usurarum posterioribus potiores sint.

2.

*Priores Creditores ad remissionem**Lucius non obligatur.*

14 DE CASIB. JUR. HUMANIORIS

18. qui potior. in pign. l. 9. §. f. de Pactis quamvis humaniorem Sententiam sequatur hic jus Saxonicum, usuras omnium sorti postponendo Berlich. P. 1. C. 66. n. 9. Vix ergo probabile est, hos quicquam de credito suo remissuros, cum nemo suum jactare censeatur l. cum de indebito 25. de probat. Quod si ergo priores Creditores Debitori ob ærato humanitate ducti aliquid remittere velint, quid opus, ut reliquorum voluntatem ad hoc expetant, cum hoc nemo prohibere possit, adeoque hoc ad nostræ legis casum plane non pertinet, cum tratatitii juris sit, illorum consensum, qui contradicendo negotium impedire nequeunt, frustra expeti. arg. l. 39. de adopt.

3.
Quid inter
Creditores
æquales?

Sin autem inter Creditores concurrentes disparitas juris non adsit, sed vel eadem die hypothecam omnes consecuti, vel etiam omnes personali Credito nitantur, debitor vero bona tot creditis suffectura non habeat, sed aliquid necessario ob inopiam remittendum sit, iterum nondum locus est decisioni textus nostri, quod scilicet mutuo pacto se ad remissionem partis crediti obligare debeant. Pro rata enim dum ob æqualitatem juris concurrunt, pro rata quoque inter ipsos distribuendum, quod ex bonis debitoris ad concursum devolutis superfuerit. Ergo sive velint, sive nolint, reliqui partem debiti in hoc concursu remittant necessum est. L. 10. §. L. Si fundus 16. §. Si duo 8. ff. de pignor. L. 7. §. fin. ff. de pos. Franc. Salgado de Somoza labyr. Cred. P. 2. C. 4. n. 140.

4.
Casus si bona
vix suffici-
ent.

Ad illos ergo facti termini nos recurrendum, ubi plures ad sunt Creditores, sive ejusdem, sive disparis privilegii & juris, quibus omnibus, debitore penitus seu,

seu, ut loquuntur, ad saccum & peram excusso satis fieri vix aut ne vix quidē possēt, sed debitori fame pereundum, aut mendicando vitæ subsidia paranda. Quapropter ad humanitatem creditorum refugium quærit debitor, eosque per omnia sacra implorat, ut quisque aliquid de debito remittat, quo inopiam suam quadantenus levare valeat; Duo tres quatuorve ex creditorum numero commiseratione ducti, faciles se declarant de tertia vel quarta debiti parte remittenda, reliqui rigidiores crediti sui persecutores solidum exigunt, & omnem remissionem respuunt; Sane hoc casu non quidem opus habebunt benigni illi creditores, ut expectent, an reliqui etiam humanitatis rationem habere velint, cum unicuique ex his liberum sit, quantam velit, sui crediti partem reliquis invitis remittere. Sed dum vident, nondum inopiæ debitoris ita consuli, nisi & reliqui idem pietatis officium exhibeant debitori, illos pacto ad eandem remissionem crediti inducere conantur. Cum ergo tandem major pars in hanc remissionem consensisset, minor vero pars rigori insisteret, decidit Ulpianus; non quod minor pars aliorum conventionem ad eandem benignitatem adstringatur, cum factum cuique suum non tertio nocere debeat, neque enim alteri per alterum iniqua conditio inferri debet *l. 74. de R. I. l. 5. de fact. & Jur. ignor.* sed officio iudicis hic locum facit, dum Prætoris partes necessarias esse dicit, ut decreto suo majoris partis voluntatem, & ita humaniorem sententiam approbet *l. 7. §. f. de pactis.*

§. VI. Sed cum dubium hic remaneret, unde major pars æstimanda, id ex quantitate crediti, non ex nu-
Major pars
quomodo
me-æstimanda?

C

mero personarum fieri debere æquissimum esse censet Papinianus in nostra *l. g. d. t.* Merito enim ejus votum pro potiore reputandum fuit, qui majoris humanitatis exemplum reliquis præbuit *arg. l. f. C. qui bonis cedere possint.* ubi Imperator vocat hanc sententiam humaniorem *l. 16. de rebus autor. judic. possid.* Ant. Faber, in *Rational. d. l. 8.* Besoldus, *Theſaur. pract. voce meiste Stimmen.*

Decisio casus nostri. §. VII. Sed jam restabat casus a Papiniano propoſitus & antea a me adductus, in quo humanior sententia inquirenda? ad hanc enim judicem remittit Juris-Consultus, sed illam non exprimit. Breviter dico: Debito creditorum æquali, majorem partem majorum creditorum numerus constituit, qui cæteris non tantum præfertur, sed & in præjudicium eorum pactum hoc remissorium iudex approbat; sententiæ enim hoc in casu non ponderantur, sed numerantur, perinde ac in publicis judiciis & consiliis, ubi licet impar sit prudentia, par tamen omnium jus est, *conf. L. quod major 19. ff. ad Municip. l. 28. de re jud. Ant. Fab. d. l.* in casu vero ubi ex octo creditoribus, quibus singulis centum debentur, quatuor partem remittunt, tres solidum peterent, octavus responderet, sibi non liquere, sed quid faciendum, se dubitare, aut plane taceret, ita ut nec hisce nec illis accederet; priores quatuor partem debiti remittentes, procul dubio majorem facerent partem, ambigente aut tacente non obstante, quippe qui veluti dimidiatus utramque partem ex æquo auget, ita ut maneat imparitas & dubitatio cedat, *vid. l. qui tacet 142. de R. I.*

§. VIII. Creditoribus vero & debiti quantitate, & perso-

so-

sonarum numero æqualibus, illorum pactum potius est, qui dignitate præcedunt; pro his enim major æquitatis & prudentiæ præsumtio stat, ita ut illorum fides plerumque aliis præferatur *l. 3. pr. & §. 1. de testib. l. ult. de fid. instrum.* & cæteris paribus plus autoritatis habere debet, qui plus dignitatis habet, Ant Fab. *add. l. unde dignitas & autoritas in legibus conjunguntur.*

§. IX. Ubi vero omnia fuerint æqualia & creditores remittentes quo ad ipsam dignitatem sint æquales, uti noster casus est, jam incipit jus nostrum humanitatis, *humanioremque* eo casu *sententiam* eligit Prætor *d. l. 8. l. f. C. qui bon. ced. possunt.* imperiale enim & regium est, *humaniorem sententiam sequi l. ult. in f. C. de comm. Serv. man. conf. Mev. in discuss. levam. inop. debitor C. 3. n. 105.* Humanior autem censetur illa sententia, quæ meliorem debitori adfert conditionem & plus de credito remittit *arg. l. 27. de obl. & act. & in ipsis judiciis, cum æqualis est sententiarum numerus, illa præponitur quæ pro reo est L. inter pares 38. ff. de re judic. l. si præses, 32. de pœnis* Cujac. in *Papiniano ad d. l. 3.* Quamvis itaque Lucio & Sempronio in illo concursu idem jus sit, quod Cajo & Marco, & hinc illis tantum jus contradicendi, quantum his remittendi competat, attamen cum jura faveant liberationibus *l. Arrianus 47. ff. de obl. & act.* sententia *humanior* erit illorum, qui inopi debitori sua remissione consultum cupiunt.

II.

L. si pars X. de inoff. testam.

C 2

Pau-

Casus.

PAulus a parente suo Scævola exhæres scriptus, impugnat testamentum quasi contra pietatem factum, causam submittit legitimo judicum arbitrio, rescisso prius testamento, hæreditatem a scripto hærede Mutio petens; quatuor in hac causa judices erant, duo pro testamento, duo contra illud pronunciabant, dubia igitur res est, decidit Marcellus, HUMANIUS, esse sequi ejus partis sententiam, quæ pro testamento est.

*Humanior
pro testa-
mento sen-
tentia est.*

EXEGESIS.

§. I.

*Testamen-
tum hic sup-
ponitur du-
bium.*

SI judices hi aperte secundum scriptum hæredem, & sic pro testamento inique pronunciassent, eorum sententiam nullam esse; indubii juris est, *d. l. 10.* sic etiam, si hodie Paulus non rite & secundum tenorem *Nov. 115. c. 3.* exhæredatus fuisset, summa judicum imperitia foret, contra apertam juris dispositionem quicquam statuendi, eumque qui inique & contra pietatē exclusus erat, a querela repellendi. At dubia hic res erat, neque an testamentum invalidum esset, aut ullo laboraret vicio constabat. Disceptabant igitur inter se judices, altera horum parte pro testamento, altera contra illud pronunciantibus.

*Qualiter
hic judices
constituti.*

§. II. Pars autem judicantium hic ex duobus constabat conciliis, altera pars totidem quoque referebat. Quatuor enim conciliis conscribi soliti Centū viri a Decemviris quatuor, unde quadruplici iudicio bona paterna repetere apud *Plinium 4.* epistola, est bona paterna apud Centumviros repetere. Uti hoc Godofredus ad h. l. docet. Centumviri ita in quatuor

tuor concilia distributi, in Basilica Julia, una cum suis quatuor Decemviris ascendebant totidem, id est quatuor diversa tribunalia, in uno tamen & eodem loco: ut qui primo tribunali diceret, facile a reliquis exaudiretur *Quint. 2. cap. 5.* quin unam & eandem causam in omnibus conciliis simul actam, cognitam & judicatam, indicio est hic locus, & quod apud Valer. *L. 7. C. 7.* legitur: Sed & in eadem causa interdum divisa tribunalia fuisse, hoc est diversas dixisse sententias, constat ex *L. 76 ff. de legat. 2.* plura de his conciliis videantur apud Godofr. *ad b. l. Cujac. 10. obs. 20.*

§. III. Duo igitur ex his conciliis pro Scævola defuncto, ejusque testamenti validitate stabant, duo pro Paulo contra testamentum pronunciabant, dubia igitur valde res est, paria adfunt vota, paribus autem votis nihil agi constat, res igitur necessum erat maneat in suo statu. *Paribus votis nihil agitur.*

§. IV. At mitiorem pro testamento sententiam in *l. 38. ff. de Judic.* Jurisconsultus Paulus contra hunc Paulum exhæredatum fert. Quoties enim in libertate aliisque causis maxime favorabilibus dubium quoddam intercedit, toties pro hac judicandum esse, & hinc in dubio etiam pro testamento. *Pro testamento est l. 38. de re jud.* *Conf. l. Tertia §. 2. de legat. 2.* cum hoc consentit id quod Grotius in tractatu *de J. B. & P. l. 2. c. 5. §. 8.* ex disceptatione aliqua, quæ apud Senecam in suis controversiis agitur, deducit; quod, ubi alter judex damnat; alter absolvit, inter dispares sententias mitior vincat. Humanius itaque *Marcellus* pro testamento judicavit, ex hæredato hæctenus repulso.

*Annon hoc
inhuma-
num?*

§. V. Sed annon forte inhumanior *Marcelli* sententia erit? cum enim testamentum iniquam filii exheredationem continens contra pietatem factum esse dicatur *pr. I. de inoff. test.* certe pium erit, si parentes liberis hereditatem relinquunt, & hinc humanius erit contra exheredationem pronunciare. Verum cum parentes non soleant exheredes scribere liberos, nisi contra pietatem parentibus debitam peccaverint, cujus violationem punire, interest publice, hinc humanior sententia est, quæ vindictæ violatæ pietatis adfuit.

III.

L. sed etsi XXV. de Usufructu.

Casus.

Lucius sibi suove servo Sticho, in quo usumfructum habebat Cajus, donandi causa centum stipulatur à Callistrato, hic centum solvit Sticho, quæ acquiruntur Cajo. At Stichus hic servum alium emit, & per traditionem accepit, nondum tamen numerato pretio, sed fide saltem de eo habita, amittit interim usumfructum Cajus, solvit postea pretium Stichus, sed ex re Caji, quæritur cui servus hic acquiratur. Disputatum de eo fuit inter Marcellum, Mauricianum, & Julianum; illi amisso usufructu, Domino proprietatis Lucio acquisitum existimabant. Julianus pro Cajo fructuario pronunciabat. Respondit Ulpianus in *d. L. 25. Juliani sententiam humaniorem esse.*

*humanior
sententia
pro fructua-
rio.*

EX-

EXEGESIS.

§. I.

SI donatio servo facta, in quo alter proprietatem, *Donatio servo facta an proprietario an usufructuario acquiratur.* alter usumfructum habebat, dubium est, an proprietario an usufructuario acquiratur? Et videndum cujus intuitu contraxerit servus, *per L. 22. l. 24. de Usufruct.* Nam quicquid per servum acquiritur, tam manifeste ei in cujus potestate est, acquiritur? ut ne momento quidem temporis acquisitio hæc in persona servi subsistere possit *l. 79. de acquirend. l. omit. hered.* quod si ergo duo concurrant, quorum alteri proprietas, alteri ususfructus Servi debeatur, tunc si servus non exprimat, cujus contemplatione contrahat, Domino proprietatis acquiratur, nisi ex re fructuarii aut suis operis quicquam acquisiverit *§. 4. l. per quas person. cuique acquir. l. pen. ff. de Stipulat. Servor.*

§. II. Quapropter cum in casu ab Ulpiano *In pendentibus esse dominium.* proposito, servus fructuarius, qui alium emerat, non expressisset, an Lucio proprietario, an Cajo fructuario emisset, in pendentibus esse Dominium, hoc est nondum constare, an Lucio, an Cajo servus ille emptus sit, donec ex pretii numeratione apparuerit, ex cujus pecunia numeratio fiat. Et quamvis alioquin in comparatione rerum & acquisitione domini plane non attendatur, ex cujus pecunia res empti *l. non unde 7. C. Si cert. pet.* hoc tamen fallit in illo emptore, qui ex sua persona jus emendi non habet, sed per quem alteri jus per contractum quærendum, ubi omnino attendendum, ex cujus bonis res à servo comparata. *L. 43. §. f. de acquir. rer. Domin. l. 43. §. f. de adilit. edict.* tacita enim hæc conjectura utrobique subest, ut ex

cu-

cujus pecunia pretium numeratum, illi acquiratur, ejus enim contemplatione, si aliud non expressum, res empta videtur, *Ant. Faber in suis Ration. ad h. l.*

*Dubium an
fructuario
qui talis
amplius
non est, ac-
quiri possit.*

§. III. Verum ulterius hic disquiritur, an amisso jam per capitis diminutionem forte Usufructu, quamvis ex pecunia fructuarii pretium servus numeraverit, fructuario tamen, qui fructuarius amplius non est, acquiri potuerit? Et stricto jure contra fructuarium pronuncianum: domini enim acquisitio hic necessario retrotrahi debuit, ne alioquin aliquo tempore aut dominium, aut actio nullius fuisse videatur; in proposito tamen casu retrotractio non potest fieri, hæc enim requirit conjunctionem extremorum, quæ quoties medium inhabile intercedit, conjungi amplius nequeunt *l. p. in pr. ff. rem ratam haberi* hic autem medium inhabile est, propter amissionem ususfructus, quæ medio tempore intervenit; imò retrotractio necessum est, fiat a tempore numerationis, sed eo tempore nullus amplius Usufructuarius erat.

*Humanitatis
ratio
pro fru-
ctuario mi-
litat.*

§. IV. Attamen pro fructuarii acquisitione non strictum jus, sed æquitatis humanitatisque ratio militat; quamvis enim numeratio hæc, amisso jam usufructu, contingat, cum tamen illa in consequentiam emptionis a servo ante usumfructum amissum initæ fiat, inde potius initium negotii gesti, quam quod factum consequitur, inspiciendum, cum & alias quæ in consequentiam fiunt, minus attendi debeant *l. 7. de aut. Tut.* accedit quod & hic initium contractus inspiciendum *l. 12. ad SC. Mac. l. 1. §. si servus deposuit 30. ff. de pos.* Humaniter ergo a Juliano judicatum, quod

Sti-

Stichus ex Caji fructuarii pretio, amisso licet usufructu solvens, huic acquirat.

IV.

*L. Si servitus XXIII. de Servit.**prad. Urban.*

Titus Livius splendido ædificio instructus, vicinum habet Julium Phoebum, qui cum pariter de amplificandis ædibus cogitaret, & inde periculum immineret Tito Livio, ne luminibus damnum inferretur, stipulatur a Phoebus, & hic promittit se luminibus officere nolle, qua sponse facta cum Livius alias adhuc fenestras ædibus suis immittere vellet, Phoebus his noviter factis officere conatur, ad judicem res deducitur, ubi Phoebus se de luminibus quæ tunc fuerant sensitse, excipit, respondet Pomponius, *humanius esse*, verbo generali omne lumen contineri. *Casus.*
Humanior sententia, omne lumen contineri.

EXEGESIS.

§. I.

Sub luminibus omnia lumina tam præsentia quam futura intelligi, hoc casu suadet humanitas, at cum indefinita hic sit oratio, videtur ea ex mente Jcti in *l. 7. lumina conde auro & argent. legat.* ad præsens tempus restringenda. *Sub luminibus omnia.*
lumina conde auro & argent. legat.
ad præsens tempus restringenda.

§. II. Prævalet tamen humanitatis ratio quæ sub generali luminis voce omne lumen, sive quod nunc, sive quod post tempus conventionis est, intelligit, ut ut enim hæc verba minus aperta sint, sufficiet tamen, nec ea pugnam quandam inter se committere conf. *l. 51. de Her. Inst. l. 108. §. p. de legat. 1.* accedit & hic, quod indefinita æquipolleat universali. *Suadet hoc humanitatis ratio.*

D

§. III.

dubium.

§. III. Sed movet me quod JCtus in primordio hujus legis exprimit; si servitus imposita fuerit, lumina, quæ nunc sunt, ut ita sint, de futuris luminibus nihil caveri videtur; verum quis non videt, de præsentibus luminibus ibi sermonem esse, qui ultra mentem agentium ad futura trahendus non erat, Manz. *ad tit. ff. de Serv. præd. Urban. n. 101.*

Objection contra humanitatem, quæ resolvitur.

§. IV. Sed diceres: cum per lumina ad Phoebifundum directa non leve incommodum huic inferatur, & humanitas ipsa exigat, ut quisque ædes suas hac forma exstruat, quo minus alteri noceant, quare ergo hic humanius esse dicit Pomponius, pactum de non officiendo luminibus Livii tantæ efficaciam esse, ut nec prospectum ex futuris luminibus in suam arcam avertere possit Phoebus. Verum si perpendatur, Livium in suum non in alienum aut communem parietem immisisse lumina, & sic nihil Jure servitutis fecisse per *l. luminum 4. ff. de ser. Urb. præd.* sed libertate cuius Domino competente hic usum fuisse *l. 8. §. 5. ff. Serv. vind.* minus humanum erit, libertate luminum generatim concessa, novis officere velle, ex quibus non majus quam prioribus incommodum sustinet. Ut taceam summam humanitatis legem exigere, ut quod huic prodest, alteri autem revera non nocet, sponte præstemus *l. 2. §. 5. ff. de aqu. & aqu. plur. arcend.*

Immunitas à collectis indulta ad futuras extenditur.

§. V. Unde argumento hujus legis ductus decides, si propter singularia bene merita immunitas alicui & hæredibus à collectis indulta sit, eam de futuris quoque intelligi Berlich. *D. 104.* nisi per hanc immunitatem alii læderentur, quo casu negativa prævaleret. Brunnem. *ad b. l.*

V.

V.

L. De ætate XI. §. VI. de Interrog.

CUM ex Basilio quæritur, an ex asse heres esset? *Casus.*
 ex parte se heredem esse respondit, postea in
 dimidia parte heres deprehenditur, an dubia
 hæc, & non determinata responsio ei noceat,
 quæritur? *Humanam* inquit Ulpianus sententiam esse,
 hanc ei non nocere.

EXEGESIS.

I.

BENEFICIA delinquentibus non dari ex *l. auxilium 37. Delinquen-*
de minor. trita est regula, non sine ratione ad præ- *ti leges non*
 sentem facti speciem trahenda. Cum enim plane du- *succurrunt.*
 bia Basilii responsio esset, quæ ad factam interro-
 gationem non quadrabat, adeo, ut qua parte hæres exi-
 steret, sciri non potuerit, potuisset enim vel major
 vel minor hereditatis pars ei applicari; accedit quod
 interrogatio hæc, uti supponimus, eum in finem pro-
 prie instituta fuerit, ut ad eam partem, pro qua heres
 erat, actio ipsi præparetur *Ant. Fab. ad b. l. omni* itaque
 favore indignus, qui dolose ita captioseque respon-
 debat, & valebit quod alias dici consuevit, obscuriora
 contra eum interpretanda, qui apertius loqui poterat
l. 39. de pactis.

§. II. Rem adeo hanc & ipse Ulpianus in §. subse- *Mendacium*
 quenti aliter videtur decidisse, inquiring, nihil inter- *juri exo-*
 esse, neget quis an taceat interrogatus, an obscure *sum.*
 respondeat, ut incertum dimittat interrogatorem, uti
 igitur mendacium jure nostro valde exosum, & suas
 habet pœnas *l. f. ff. de R. V. l. 1. §. 15. Si quadr. l. 22. §. f. de*

D 2

noxal.

24 CAP. II. DE CASIB. JUR. HUMANIORIS
*noxal. act. l. 22. §. 1. d. de jud. Auth. contra qui C. de non
num. pecun. ita Basilus hic non sine pœna videbatur
dimittendus.*

*Sub parte
hæreditatis
dimidia
pars quoque
continetur.*

§. III. Verum humanior Ulpiani sententia humaniorem exhibet decisionem, sub parte enim hæreditatis, dimidia quoque ejus pars continetur, & qui in parte hæredem se esse dicit, negat ex asse se hæredem esse, non negat se esse ex dimidie; & cum dubium hætenus sit, an dolose Basilus responderit nec ne, ideoque in re dubia humanitatis ratio prævalet, quæ omnem omnino & doli & captionis præsumptionem a Basilio longe arceat, est enim omnis præsumptio doli exclusiva *Cels. Bargal. de dol.*

*Culpa hic
interrogatoris
est.*

§. IV. Sed & culpa dubiæ hætenus responsionis in ipsum interrogatorem redundare videtur, qui in parte, & qua parte hæres sit, interrogare poterat, si jam mendacium a Basilio prolatum fuisset, in totum conveniri potuisset, capiat, ergo sibi interrogator, quod meliorem interrogationis formulam hætenus non protulerit.

VI.

L. Quidam XXI. de Rebus Credit.

Casus.

Quintus Calpurnius a Quinto Mutio debitos decem thaleros in judicio petit, Mutius offert quinque, Calpurnius hos accipere detrectat, decem quos debebat Mutius, urgens, decedit Julianus, *humanus* facturum prætorem, si actorem compulerit ad accipiendum id quod oblatum.

EXEGESIS.

*Creditor ad
particularem
solutionem*

Regula Juris communissima est, quod Creditor par-

particularem solutionem acceptare non teneatur *l. 9. acceptan-*
C. de solut. l. 3. fam. ercisc. l. 4. § 6. de Statuliber. Carpz. p. 2. dam non ce-
C. 28. d. 13. Vinn. ad. pr. j. de solut. n. 5. 6. nisi aliud fuerit *netur.*
 conventum *l. 41. §. 1. de Usuris Schulzius de Oblat. § ob-*
sign. pecun. c. 4. n. 6. non minima enim incommoda post
 se trahit particularis solutio *d. l. 3. fam. ercisc.* accedit
 quod obligationis nexus sit individuus, qui hujus al-
 teriusve partis solutione non tollitur *d. l. 41. §. Lucius.*

§. II. Ab hac tamen regula recedit Julianus qui *Exceptio*
 partis solutionem, parte altera adhuc dubia illiqui- *hic a regula*
 daque admittit. Prætoris enim est diminuere lites, *l. 2.*
 minuitur autem cum materia litis minuitur, ut in igne
 Brunn. ad *b. l. n. 1.* uti ergo in ipsa compensatione quæ
 solutionis speciem constituit, illiquidum cum liquido nō
 est compensatio, ita liquidum hic solvitur, de illiquidum
 certatur, concordat textus in *l. permittendum ff. si pars*
Hered. Jason ad b. t. ob illiquidum vero affecuratio
 est offerenda, per nudam promissionem, si dives, aut
 cautionem *Carpz. p. 2. C. 25. d. 17. Hering: de Fidejuss.*
c. 15. n. 117.

§. III. At amplissimus quoque solutionis hujus par- *usus solu-*
 ticularis usus est post R. I. 1654. per famosum §. *tionis par-*
 viel nun die Capitalia. Ubi Judex considerata tempo- *ricularis.*
 rum ratione particularem solutionem admittere po-
 test, si forte totius debiti solutio debitorem belli inju-
 ria fortunis spoliatum, de statu suo dejiceret, humana
 itaque Juliani sententiā est, ut Quintus Calpurnius
 oblatos a Quinto Mutio quinque thaleros accipiat,
 residuos quinque, jure suo liquidius probato, rece-
 pturus.

L. Titius XXIV. de constituta

pecunia.

Casus.

Titius Tutor Sejo Creditori pupillorum epistolam emisit in hæc verba: *Remanserunt apud me quinquaginta ex credito Tuo, ex contractu pupillorum meorum, quos Tibi reddere debebo Idibus Maji probos, quod si ad diem superscriptum non dedero, tunc dare debebo usuras tot.* Quæro, an Lucius Titius in locum pupillorum hac cautione reus successerit? Marcellus respondit, si intercessisset stipulatio, successisse, item quæro, an si non successisset de constituta teneatur? Marcellus respondit, in sortem teneri, est enim *utilior & humanior interpretatio.*

EXEGESIS.

§. I.

*Ex epistola
inducitur
constitutum*

Certum est inter Titium & Sejum circa propositionem facti speciem nullam stipulationem intercessisse, adeoque extra dubium positum, Lucium Titium in locum pupillorum hac cautione non successisse reum *Marcellus d. l.* Tota ergo Titii obligatio ex recepta erat epistola, ex hac autem licet non inducatur fidejussio, cum inter absentes per literas stipulatio non expediatur, induci tamen potest constitutum, quæ ope Prætoris validam reddit obligationem *l. 1. ff. de const. pecun.*

Dubium.

§. II. Negare id videtur Paulus in *l. 26. ff. depositi* ubi epistola non inducit obligationem sed probationem. Opponit Marcellus constitutum hic esse, quod solo contrahitur consensu, in iis autem quæ solo consensu contrahuntur, epistola inducit obligationem, Bartol. ad *b. l.*

§. III.

§. III. Inde mercatores absentes literas recipien- *Ex literis*
do valide obligari, idem docet Bart. *ad L. si absentes* *receptis*
C. si certum petatur. At nec mitior est ipse Ulpia- *obligantur*
nus in famosa *l. i. de pactis*, omne pactum requirit con- *mercatores.*
sensum, quomodo vero is qui epistolam accepit, suum
in hanc consensum probaturus est; sed quis non videt,
eo ipso quem dum literas acceptat consentire conf.
l. 16. ad SC. Maced. Humanius inde erat., Titium hunc
cum nulla intercesserat stipulatio, ad sortem saltem
condemnari.

§. IV. Sed cur ad sortem tantum obligatur, non *Resolutio*
ad usuras? forte diceres, humaniorem esse fortis *dubii quare*
quam usurarum rationem, & huc Marcellus etiam *ad sortem*
respexisse videtur, ubi illam interpretationem hu- *tantum, non*
maniorem & utiliorem dicit, quæ Titium in sor- *usuras tene-*
tem teneri afferit. Verum salva res est. Usurarum *atur.*
petitio nihil inhumani continet, si exigantur ab illo,
qui ex pecunia nostra lucrum quæsit, non si ab illo,
qui credito nostro inopiæ suæ consuluit. Res itaque
eo redit, ex epistola a Titio emissa non aliam actio-
nem quam de constituta pecunia nasci, uti antea o-
stensum, cum itaque in hac epistola & fortis & usu-
rarum promissio contineretur, quoad sortem tantum
consistere poterat constitutum, quia hæc sola Sejo
pupillorū creditori debebatur, usuras vero in casum
moræ tantum promiserat Sejus, nova ergo usurarum
obligatio est, quæ eapropter ad constitutum non per-
tinet, cum hoc supponat obligationem ad minimum
naturalem jam tum præexistentem. Nova autem
usurarum promissio simplici pacto innixa, jus agen-
di producere non poterat, stipulatione enim hic opus
fuisse.

fuiſſet *l. 3, C. de Uſuris*. itaque humanior petitio fortis a Marcello hic non opponitur odio Uſurarum, ſed rigori juris civilis, ubi alienam obligationem recipiens per ſtipulationem hoc facere debebat, quod Prætor humanitatem ſecutus temperavit, actionem de conſtituta pecunia dando, cum turpe ipſi viſum eſſet, geminatam fidem fallere *l. 1. ff. de conſtit. pecun.* quæ æquitas prætorica cum uti dictum, in forte jam antea debita & per epiſtolam denuo recepta, tantum obtineret, nulla quoad uſuras citra ſtipulationem promiſſas ſupererit actio, quæ tamen hodie ob vim ſimplicis pacti non deneganda *vid R. I. de anno 1600. §. ſo viel nun.* imo ſi uſuræ jam antea promiſſæ, & hæ ex conſtituto vi epiſtolæ emiſſæ peti poſſent *l. 26. ff. d. t.*

*Agitur hic
de ſm̄ta
tutela.*

§. V. Supponendum autem in noſtra lege Titium tutoris officium jam tum depoſuiſſe, durante enim officio tutelari tutor pariter conveniri poteſt, quam ſi ipſe contraxiſſet *l. 1. §. 3. de adminiſtr. Tut. add. Montan. de tutel. c. 31. Effect. 5.* Eo autem depoſito ab actione immunis eſt *l. 1. ff. quando ex facto tut. Carpz. l. 5. Reſp. 77.*

VIII.

*L. ſi mandatu meo XLV. §. IV.**ff. mandati.**Casus.*

Claudius mandavit Scævola, ut creditori ſuo Cornelio Prifciano centum, quos ipſi debebat ſolveret, expromiſit Scævola & ea cauſa condemnatur, diſceptatur inter ipſos, an Scævola mandati actionem habeat? *Humanus* inquit Paulus Ictus eſſe, & in hoc caſu mandati actionem competere.

EXE-

§. I. Fidejussor alterius obligationi accedit, expromissor totā eam in se suscipit; ille accessorie, hic solus obligatus manet, confer. l. 38. pr. ff. de condict. indeb. l. 9. §. p. ff. de R. credit. l. 126. §. 2. ff. de V. O. Uterque actionem mandati habet. *Differentia inter fidejussorem & expromissorem.*

§. II. Expromissor mandati actione contra debitorem prius non agit, nisi solverit, & sic mandatū expleverit arg. l. 38. §. 8. ff. mand. Si tamen diu debitor solvere cessaverit, vel sua bona dilapidare incipiat, expromissori mandati actionem dandam esse, indubium est arg. d. l. Ast exceptio hæc parum prodesse videbatur Scævola, non enim diu steterat in obligatione, sed quamprimum hic centum expromiserat, statim eisdem exigebat Priscianus, ante solutionem ergo frustra mandati actionem, condemnatione licet facta, instituisse censebatur Scævola d. l. *Quando expromissor mandati actionem instituat.*

§. III. Sed Paulus Justinus humanius esse existimabat Scævola mandati actionem dari, dum enim Scævola ad summam quam expromiserat, condemnatus fuit, negotium illud, quod inter ipsum & Claudium mandantem intercesserat, perfectum erat, & quamvis actu nondum solverit expromissor, imminebat tamen ipsi ob condemnationem jam factam executio, quam realiter ad effectum deduci, antequam solveret, exigebat mandans; iniquissimum autē foret desiderare, ut prius damno afficiatur fidejussor vel expromissor, antequam reparationem damni petere possit, nam qui reparare damnum, illud quoque avertere tenebitur: itaque humanitatis & juris rationi

E

con-

32 CAP. II. DE CASIB. JUR. HUMANIORIS
consonum erat, illi actionem indulgere, cui præsen-
tissimum damnum imminet.

IX.

L. Si fundus. IV. §. I. ad L. Commiss.

Casus.

Longinus fundum Sempronianum Calpurnio sub lege commissoria ita vendidit, ut pretio fundi 1000 thalerorum intra sex annos non soluto, fundus esset inemptus. Calpurnius partem pretii 200. sc. solvit, labitur sexennium, & committitur hæc lex. Longino cum omnibus fructibus perceptis fundum petenti fructus denegat Calpurnius. Respondit Neratius, emptorem lucrari fructus, si pretium, quod numeraverit, perdidit; quam sententiam *humaniorem* existimat Ulpianus.

EXEGESIS.

*Qua legis
commissoriae
naturæ.*

§. I. Ea est Legis commissoriae vis atque efficacia, ut quamprimum lex hæc commissoria scil. pretio intra diem non soluto, creditor declaraverit, vel expresse vel tacite se hac lege usurum. *l. 4. §. 2. l. 2. 3. 6. pr. ff. ad L. commiss.* statim venditori actio venditi competat, qua rem cum omnibus fructibus repetit, *l. 6. §. 1. ff. de Contr. empt. l. 4. pr. ff. ad L. Comm.* resoluta enim contractu dominium ipso jure ad venditorem revertitur citra retraditionem, *arg. l. 3. 4. 5. §. f. ad L. Comm.*

Nulla datur actio emptori.

§. II. Emptori vero nulla datur actio, *d. l. 6. §. 1. ibi ne venditor emptori ff. de Contr. empt.* etiamsi arrham partemque pretii dederit. Utrumque enim ob fidem non servatam venditor retinet, *d. l. 4. §. 1. l. 6. pr. ad L. Comm. l. 25. ff. de Her. petit.* Quæ ipsa lex, quamvis Mæstertio

stertio dura videatur, quo minus tamen talis perfidiæ pœna statui possit, haud pervideo.

§. III. Parum ergo præsidii hactenus sentiebat Calpurnius, qui ad rem cum fructibus restituendam tenebatur, ducentis; quos dederat, perditis, sibi adeo quod legem contractus non servaverat, imputans. Humanus cum Neratio iudicium capit Ulpianus. Iniquum enim esset, & naturali æquitati refragaretur, Longinum cum Calpurnii damno locupletem fieri, ne itaque ducenti hi penes ipsum quasi sine causa existerent, ideo fructus ut retineat æquum omnino humanumque erat. Confer. Illustris Dn. Cancellarius de Jena *tr. de L. Commiss, tb. 68.*

X.

L. Si fundus XVI. §. VI. de pignor.

Modestinus Zenoni centum debet, eique in securitatem debiti, certum, quod tamen postea receperat, pignus constituit, Zeno pignus hypothecaria actione petit, Modestino id restituere detrectante, Zeno admittitur ad jusjurandum in litem, hinc Modestinus pluris quam computatio fortis & usurarum valebant, condemnatur; Modestinus postea centum quos debebat solvit, disceptatur an per hanc solutionem debiti hypotheca exoneretur, respondit Marcianus *humanus* esse, non amplius eum, quam quod revera debet, dando, hypothecam liberare.

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Non leve contra humaniorem hanc Marcelli sententiam movebat scrupulum, quod cum Mo- *Contra hu-*
manio-rem

E 2

desti-

hic sententia pugnatur ita iudicata.

stinus ad plus quam computatio pignoris valebat, condemnatus fuisset, semel causa ad condemnationem, hoc est ut hodie loquimur, in rem iudicatam *Cujac. ad h. l.* transiverit, & ita pecunia ex iudicato deberi inceperit. Jam si res iudicata, non amplius an iustum quid an iniustum, sed an ita iudicatum sit, quaeritur, conf. *l. 13. quib. mod. pign. toll.* imputaret ergo sibi Modestinus, quod adeo difficilis & tenax in restituendo pignore fuerit, & ita culpam totam in se transfulerit, alterique viam ad jusjurandum in litem aperuerit. Imo imputet sibi, quod antequam sententia ad condemnationem transivisset, non appellaverit.

§. II. Sed ubi sic remanebit auctoritas rei iudicatae? Resp. iudicatum personalem obligationem inducit, nec pignoris quantitatem auget, inde pignus ultra quantitatem debiti non potuit obligatum manere; quamvis enim etiam ob Chirographarium debitum pignus retineri possit, *l. un. C. etiam ob Chirogr. pec.* Chirographarii autem crediti jus sine dubio etiam id habeat quod ex iudicato debetur. Sed recte respondit Accursius d. legem unicam de Creditore pignus detinente loqui, cui sine dubio etiam ex iudicato daretur retentio. Sed Marcianus egit de Creditore pignus contra tertium possessorem, vel etiam ipsum debitorem persequente, ubi locus retentioni esse non poterit, sed tertius liberabit pignus, sortem cum usuris praestando.

An actione iudicati Zeno obligatur. Zeno no obligatur.

§. III. Sed annon actione iudicati tanquam personali Zeno obligabitur, quantum ad praestacionem residui? Glossa hoc negat, & etiam a iudicati actione ipsum absolvit. Quae sententia quidem humana est, sed ita malitia

litia Zenonis pignus restituere nolentis foret impunita; subsistam ego in humaniore Glossæ sententiâ, nam hypothecaria agens alterutrum tantum desiderat, ut aut hypotheca cedat, aut sortem cum usuris offerat. Malitiæ autem & tergiversationi ipsius Zenonis occurritur per refusionem expensarum, quanquam in praxi contra Glossam pronunciatum iri vix dubitarem.

§. IV. Benignius itaque censuit *Marcianus* hypothecam liberari, si hoc, quod revera debebat, solum esset. Cum itaque *Modestinus* Zenoni sortem, quam debebat, cum usuris restituisset, nihil hujus patrimonio, quod a *Modestino* cæteroquin retindegrari debebat, deerat, cum ergo jam id, quod suum erat, teneret, ad plura præstanda Zenonem adstringi, inhumanum videbatur.

XI.

L. Cum autem. XXIII. §. 8. de ædil.

edicto.

STichus servus a Gajo emptus furtum fecit, ob quod hic aliquid præstitit, Gajus postea ad redhibitionem agit adversus *Sempronium* venditorem, ab eoque pretium servi & quod præter hoc impendebat, petit. *Sempronius* servum recipere detrectat. Quæritur quanti condemnandus sit? Respondit *Julianus* non amplius quam pretio condemnandum esse venditorem, & hæc *Juliani* sententia *humanior* *Ulpiano* videtur.

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Ea redhibitoria actionis natura est, ut uterque Redhibitorique & venditor & emptor quodammodo in integrum *via actionis*

E 3

re-naturans.

restitui debeant, *d. l. 23. §. 7.* facta enim redhibitione omnia in integrum restituuntur, perinde ac si neque emptio neque venditio intercesserit, docente Paulo in *l. 60. ff. de adilit. edicto*. Redhibere enim est facere, ut rursus habeat venditor, quod habuerit; & cum reddendo id fiat, necessum est, inde redhibitio quasi redditio appellata, monente JCto in *l. 21. pr. d. t.* redhibitio enim venditionis resolutio est *l. 13. §. 2. de acquir. poss.* Resoluta autem venditione, venditor rem cum fructibus causa & accessionibus recipit, *l. 31. §. 17. 18. 19. 21. d. t.* Emptor pretium cum usuris recuperat *l. 27. l. 29. §. 2. d. t.* Venditore enim rem cum suis accessoriis repetente, emptor non minoris esse debet, quam venditor, nam factio venditoris emptor læsus est, *conf. l. 11. §. 5. de act. empt.* Is igitur resolutæ hujus emptionis verus effectus est, ut uterque nihil amplius consequatur, quam haberet, si venditio facta non esset, *l. 23. §. 1. d. t.*

De damno
reparando.

§. II. Cum itaque Gajus emptor ob furtum, quod Stichus ipsius servus fecerat, aliquid præstitisset, æquum videbatur, ut cum omnia in pristinum statum restitui velint Ædiles, Sempronius venditor id, quod Gajus furti nomine præstiterat, refunderet. Restituere enim is videtur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controversia ei facta non fuisset, *l. 75. de V. S.* cum hoc consentit Ulpianus in *l. 29. §. 3. d. t.* Si quid tamen damni sentit, vel si quid pro servo impendit, consequetur arbitrio Judicis: Sic tamen, non ut ei horum nomine venditor condemnatur, ut ait Julianus: Sed ne alias compellatur hominem venditori restituere, quam si eum indemnem præstet; retentionis ergo potius, quam agendi jure emptor expensas consequetur.

§. III.

§. III. Verum cum Gajus emptor Stichum servum noxæ dedere, & sic ab eo se, quod ob furtum præstandū erat, liberare potuisset, §. 4. 7. & l. 19. pr. ff. de noxal. act. igitur hoc, quod sua culpa sensit detrimentum, sibi imputet d. l. 23. §. 8. d. t. juncta l. 203. ff. de R. 7. Humanior ergo Juliani sententia, quod Sempronius venditor hic non amplius quam pretio condemnandus sit.

XII.

L. Sed si mors XIII. §. 1. de donat.

inter Virum & Uxorem.

Turbo ob crimen aliquod deportatur, & postea uxori suæ Cæliæ mortis causa 500. donat. Quæritur, an donatio hæc subsistat? Ulpianus inquit, *humanum esse, eam valere.*

EXEGESIS.

§. I. Quæ inter conjuges fit donatio, ne amor arctissimus, qui inter hasce personas intercedit, fiat venalis, & pretio muneribusque expugnetur, cum tamen debitus sit, non valet, l. 1. 2. 31. de donat. inter Conjug. Valet tamen illa inter has personas donatio, quæ morte donantis confirmatur.

§. II. Sed an quæ in casum mortis a Turbone deportato facta donatio valeat? illud valde dubium, deportatione enim & servitute matrimonia tolli perinde, ac si mors intervenisset, ostendit Paulus in l. 56. ff. de deportati solut. matr. Sed quare Ulpianus dicit, deportatione matrimonium minime dissolvi? Respondeo iterum cum Accursio, hoc intelligendum esse, si uxor affectum erga maritum non mutet, sed ejus restitutionem

38 CAP. III. DE CASIBUS JURIS HUMANIORIS
 nem exspectet, conf. l. i. C. de repud. & hoc intuitu pa-
 riter rata censetur donatio, ac si maritus mortuus, ut
 ejus dominium acquireret uxor, ita tamen ut pœni-
 tendi jus marito nondum adimerendum, quamdiu
 enim uxor illum pro marito agnoscit, ejus voluntati
 merito se accommodat, & hinc ad plenissimam do-
 nationis securitatem mortem exspectabit. Interim
 pœnitentiæ casus in marito deportato vix unquam
 exspectandus, nisi postquam reversus alioqui dona-
 tionem revocatam fiscus occuparet. Itaque huma-
 num est, pro uxore, cujus nullum concurrat vitium,
 pronunciare.

CAPUT III.
 DE CASIBUS JURIS HUMA-
 NIORIS EX DIGESTO INFORTIATO.

XIII.

L. Si cum dotem. XXII. §. VII.

ff. solut. matr.

Casus.

Vellejus Paterculus cum uxore Eudoxia felicis-
 simum hæctenus tansegit matrimonium, Eu-
 doxia morbo gravissimo correpta per dilucida
 intervalla furere incipit, Vellejus Paterculus
 matrimonium dissolvi cupit, quid juris, quæritur? De-
 cidit Ulpianus, *humanum* esse fortuitis mulieris casti-
 bus maritum, vel uxorem viri participem esse.

EXEGESIS.

Furor ma-
 trimonium
 contrahendū
 impedit.

§. I. Quantum ad contrahendum matrimoni-
 um notum passim est, quod illi obstet furor, cum hic
 excludat consensum l. 40. de R. J. matrimonium tamen
 a furioso dilucida intervalla habente, eoque tempore
 ini-

initum ubi furor remiserat, subsistit. *l. 6. de Curator. furios.* modo non dolose celaverit furiosus, se morbo hoc quandoque vexari Carpz. *Jus Eccles. l. 2. D. 183.*

§. II. Quantum ad furorem contracto jam matrimonio supervenientem, gravior est disceptatio. Sunt qui hunc nullo modo matrimonium tollere arguant, *Quid de furore superveniente dicendum.* maritum & uxorem omnis fortunæ qualiscunque ea sit, participes esse, divortium ultra casus in lege non determinatos, non esse admittendum, urgentes, atque id est quod Gajus *in l. 8. de Sponsal. & Paulus l. 16. §. 2. de Ritunupt.* volunt. Temperamentum hic affert Ulpianus *si furor ita ferox, ita pernitiosus, ut nulla supersit spes, si circa ministros terribilis & forsitan altera persona vel propter sevitiam furoris, vel quia liberos non habet, procreandæ sobolis cupidine tanta est, licentia erit compotis mentis persona furenti nuntium mittere, ut nullius culpa matrimonium videatur esse dissolutum, neque in damnum altera pars incidat d. l.*

§. III. Cum vero tale periculum ab Eudoxia non immineret Vellejo Paterculo, sed ille qui eam occupaverat furor, dilucida intervalla haberet, *Quæ in Ulpiani sententia humanitatis ratio.* humanius esse hoc matrimonium non dissolvi, respondet idem Ulpianus. Sed quid humanitatis subest in illa Ulpiani sententia, ubi ob furorem divortio locum facit, si ille intervalla non habeat? Sanè hoc ad rigorem juris civilis refero, ubi facilior divortii locus patebat. Longe humanior est illa sententia quam praxis Consistoriorum hodierna recepit, scil. furorem etiam gravissimum, contractis matrimoniis supervenientem, divortio locum non facere, nam & huc quadrat humanitatis ratio ab Ulpiano adducta, quod fortuitis casibus uxoris maritus particeps sit.

L. Si quis LVI. ff. solut. Matr.

Casus.

Sempronius stipulatur a Cajo marito, si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis seu restitues deportatur Titia, an commissa hæc sit Stipulatio? pariter, quantum veniat in stipulationem, utrum quasi mortua sit, an quasi divortium fecerit? Respondet Paulus Jctus, *humanius dici*, hoc competere quod propter mortem venit.

EXEGESIS.

Cajo deportato clausula hac videbatur commissa.

§. I. Cajo deportato, non inique ad stipulationem hanc jam commissam provocabat Sempronius, clausula enim illa, si quo casu Titia tibi nupta esse desierit dotem dabis? generalis est, & sub suo ambitu non tantum si Titia mortua, sed etiam si deportata, si ab hostibus capta, si ancilla facta fuerit, continebat, utrobique enim deficiebant nuptiæ, & sic dos restitui debuit *l. 10. pr. solut. matr.*

Deportatione matrimonium ipso jure non solvitur.

§. II. Sed Ulpianus in declarata jam à nobis *l. 13. de donat. inter Vir & uxor.* docet, deportatione non ipso jure tolli conjugium, pars enim innocens deportatum vel sequi, vel matrimonium deserere possit, & sic non propter deportationem, sed divortium matrimonium tollitur *conf. l. 24. de donat. inter virum & uxorem Nov. 22. c. 8. & 13.*

Quid in hanc stipulationem proprie veniat.

§. III. Et hæc ratio dubitandi in præsentili lege est, quid veniat in hanc stipulationem, utrum quasi mortua, an quasi divortium fecerit? Et humanius esse dicit Jctus, id competere, quod propter mortem convenit. Etenim notum est, matrimonio per di-

vor-

divortium soluto, donationes propter nuptias & dotem amitti *l. 8. C. de repud.* per mortem vero nihil accedit superstiti, quam quod pacto conventum, deterior ergo conditio est alterius, si divortio, quam si morte solutum matrimonium: hinc *humanius* esse censuit JCtus, uxore ab hostibus capta, vel deportata, vel ancilla effecta, id tantum in stipulationem venire, quod propter mortem convenit, hoc est, quod in casum mortis pactum erat, conf. Barbof. *Tit. Solut. Matr. ad rubr. p. 2. n. 69.*

XV.

L. Proxime III. ff. de his qui testam. delentur.

Valerius Nepos testamentum condens, Pollionem & Calphurnium hæredes instituit, Leoni vero & Longino 500 legatorum nomine relinquit, Stichum tandem servum liberum esse jubet; post consummationem testamenti Val. Nepos nomina hæredum delet, Stichi servi nomine, quem liberum esse jusserat etiam inducto, quæritur hic an non obstante testatoris inductione, libertatem Stichus, 500 vero Leo & Longinus consequantur? decidit Antoninus Cæsar, causam præsentem *humaniorem* admittere interpretationem, & ea tantum Nepotem irrita voluisse, quæ induxit, sed & servum liberum fore.

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Gravis semper controversia extitit, an nominibus hæredum in testamento deletis, legata in eo testamento relicta valeant? pro negativa non mini-

*An nominibus inductis legata de-
mæ beantur.*

F 2

mæ sese sistunt rationes, cum enim testamentum hoc hæredæ destitutum, neque etiam quoad legata tantquam partem testamenti valere potest. Testator enim Nepos hæredes censetur indignos judicasse, & sic fiscus succedere videtur. Brunn. *ad l. 1. de legat. 1.*

§. II. Benignior est Ulpianus in *l. 2. de his que testam. delentur* pro Leone & Longino legatariis, cum enim legata hæc a Valerio Nepote non sunt deleta, censetur etiam nec illa ipsis ademisse. In dubio vero nomina hæredum ideo censetur induxisse, ut cohæredes vel substituti succederent, cæteris testamenti capitibus adhuc valentibus. Cum hoc consentit id quod Marcianus in *d. l. 3.* ait, benigniorem hanc sententiam in re dubia sequi non minus justius quam tutius esse.

Quid si unus inductus pluribus instituitis.

§. III. Pluribus institutis, unius nomine inducto ei præjudicatum soli, qui ita inductus est *d. l. 2.* nec in tantum Cujacio accedimus; qui putat, indefinite hæredis inducti portionem ad fiscum devolvi, *arg. d. l. 3. pr.* hoc enim non aliter ei concedendum, quam si ademptio veluti indigno facta sit, ut in *l. 4. C. de his, que ut indign. neque enim caducum fisco defertur hodie ex testamento, nisi constet alicui auferri ut indigno, l. un. C. de cad. toll.* quod fisco intentionem suam in ea re fundanti, probandum. Accedit juris ratio, quæ non patitur, aliquem ex parte decedere testatum ex parte intestatum, *l. 7. ff. de R. 7.*

Quid juris in proposito casu omnibus heredum nominibus inductis.

§. IV. Verum omnibus jam hæredum nominibus deletis, quid de legatis Leoni & Longino relictis censendum, quæritur? Accursius & Cujacius fisco deferrunt hæreditatem, ut legata conserventur, *d. l. 3.* accedit, quod legitimis, si obtinere velint, probandum sit, testa.

testatorem voluisse decedere intestatum, *l. ult. in f. de his, quae testam. delent.* confer de eo, quod jure novo statutum, *l. 30. C. de testam.*

§. IV. Quantum vero ad Stichum servum, de eo *De libertate.* res videbatur majoris momenti, cum enim ipsius nomen inductum, ita voluntatem suam censebatur mutasse Nepos testator, at ob libertatis favorem humaniorem sententiam admittendam censuit optimus Imperator M. Antoninus Philosophus, ita ut nihilominus liber evadat Stichus. Et sic a libertate ad piam causam non immerito argumentum ducunt Doctores; Unde si forte testamentum, in quo legatum ad pias causas deletum offeratur, legatum id sine dubio valeret, quoniam libertas & pia causa convertuntur, secundum Bald. *in l. i. in pr. C. de caduc. toll.* & quod in favorem libertatis inductum, inconsulto inductum praesumitur, Bart. *ad b. l. humanum* itaque erat, & Stichum quamvis inductum libertatem, & Leonem cum Longino legata capere.

XVI.

L. Hoc articulo XXIX. ff. de

Hered. instituend.

Ligurinus testamentum condidit, cui hanc clausulam inferuit *Titius & Sejus, quanta quisque eorum ex parte me heredem habuerit scriptum, heres mihi esto*; Titius in parte aliqua Ligurinum heredem scripserat, Sejus in nulla, an Titius pro parte sua testatori heres existat, quaerebatur? Labeo respondit, neutrum heredem esse posse, sed *humanus* esse, inquit Icius Pomponius, eum quidem, qui testatorem suum

Casus.

F 3

here-

44 CAP. III. DE CASIBUS JURIS HUMANIORIS
heredem scripsit, in tantam ei partem heredem fore,
alterum autem excludi.

EXEGESIS.

Particula quis; omnes significat. §. I. Labeo existimabat, Titium partem ex Ligurini hereditate consequi non posse, cum Sejus Ligurinum in nulla parte instituisset, particula enim *quisque* omnes significat, unde nisi omnes testatorem heredem scripsissent, neutrum heredem esse posse, quia ad omnium factum testatoris sermo refertur *d. l. Neque ignotum prorsus est*, quod sub voce *quisque* omnes intelligantur, atque ita etiam hæc clausula accipitur in *l. 3. de Jur. Cod. l. 3. l. 103. & l. 123. de legat. 1. l. 90. de legat. 2. l. 93. de leg. 3. l. 29. s. 1. ff. de annuis leg. nam etsi plures sint heredum gradus, & scriptum fuerit, quisquis mihi heres erit, dato: ad omnes gradus hic sermo pertinebit.*

§. II. Durum hoc Pomponio videbatur, Titio hereditatis partem denegari, cum ultimo testatoris elogio obediens fuerit; iniquum insuper fore, si Seji culpa in immeritum redundaret, neque ignotum est, quod vocabulum *quisque* improprie hic sumatur ob favorem institutionis, ne hæc pereat. quas cæteroquin varias vocabulum *quisque* significationes recipiat, illas exhibet Bartolus *ad b. l.*

Captatoria institutio. §. III. Sed numne tota hæc institutio nulla est? directe enim Pomponio contradicere videtur Julianus in *l. 1. ff. qua non pro scriptis*. ubi hanc institutionem improbatam dicit. Qua ex parte me Titius heredem scriptum in tabulis suis recitaverit, ex ea parte heres esto. Captatoria enim hæc institutio est, quam & improbatum Papinianus in *l. captatoria. 70. ff. de hered. instit.* sed

sed salva res est: captatoria voluntas futuram institutionem respicit, verum Pomponius in *nostra l. 29.* præteritam, quæ nihil captionis continet, supponit.

XVII.

L. Si servus. LXXXIV. ff. de Hered.

Instit.

Pamphilus servus; per fideicommissum a Cajo testatore libertatem nanciscitur, Leo heres Caji eundem cum libertate instituit, an huic necessarius fiat, disquiritur? Decidit Paulus, *humanius esse*, & magis æquitatis ratione subnixum, non fieri necessarium.

EXEGESIS.

§. I. Non tam a testatore quam ab herede servum cum *Ab herede* libertate institui posse, extra dubium est, eoque in casu *servus cum* necessarius sit heres illius, a quo institutus, cum enim *libertate* libertatem servus veluti rem inæstimabilem consequitur, *§. f. institui pot* *I. quib. ex causis man. l. 9. §. f. rem ratam haberi. l. 176. §. f. ff. de R. J. test.* ideoque sub quocunque onere ad adeundam hereditatem tenetur.

§. II. Pamphilus itaque hic a Leone heres institutus *Necessarius* vix hoc adeundi onus a se videbatur declinare posse; sed *heres non* mitius cum hoc servo agit Paulus in lege hac, cum enim *est, cui jam* Pamphilus a defuncto jam libertatem per fideicommissum *per fideic.* consecutus, adæoque invito etiam herede eum denuo *debetur li-* instituente hanc poterat extorquere, non magnum vide- *bertas.* tur commodum sentire, qui non novam, sed magis debitam accipit libertatem *d. l. cum hoc consentit Celsus in l. 60.* *de her. instituend.* Ubi is, qui solvendo non erat, servum primo loco & alterum secundo loco heredes scripserat, quo casu, qui primo loco scriptus, hereditatem capit; *Lege* enim Aelia Sentia ita cavetur, ut si duo pluresve ex eadem *causa heredes scripti sint, uti quisque primus scriptus sit,* **heres**

heres fit, *l. 38. §. 1. de her. inst. l. 42. eod.* humanius ergo erat, Pamphilum jam liberum libertatem non consequi, & hinc nec necessarium heredem fieri.

XVIII.

L. Quod dicitur. XXXVIII.

de Testam. Mil.

Alexander Miles testamentum fecerat, deinde non ignominia causa missus, rursus cinctus erat in alia militia, quærebatur, an testamentum ejus, quod in militia priori fecerat, valeret? Dubitabat Paulus, movebat ipsum, quod posterior militia esset plane alia a priori, tandem *humanius* esse, inquit, testamentum valere, quasi conjuncto militiae munere.

EXEGESIS.

An testamentum, ubi quis missione semel facta in aliam militiam transit, jure militari valeat?

§. I. Testamentum in castris jure militari confectum, post missionem honestam intra annum suas retinere vires ex *l. 21. 23. pr. de testam. mil.* certum est, an idem testamentum, ubi quis missione semel facta, in aliam militiam transit, jure militari valeat? dubium est. Largitur facile id Jurisconsultus, si intra annum à prima missione decesserit, vel etiam si post annum, modo postquam in posteriorem militiam assumptus hoc quod ante fecerat testamentum valere velit, jam enim nulla de validitate ejus dubitatio superesset, cum testamentum hoc in militia posteriore factum censeatur, & sic ex recenti militis voluntate sustineatur *d. l. 38. Bald. ad b. l.* nec minus dubium est, siquidem jure communi testatus est miles, ex hoc jure testamentum valere.

§. II. Gravior est controversia, an testamentum ejus, quod in militia fecit, valeat si aliquandiu intervallata fuerit militia. Id est si priore honeste missus ultra annum domi manserit, & postea denuo cincto decesserit, nec voluntatem,

tem, de priori testamento conservando expresserit. Suppono autem missionem honestam, quæ impleto justo militia tempore indulgetur, conf. l. 8. de excus. Tut. Cujac. ad b. l. Ignominiosa enim militem reddidit infamem & sic testamentum ejus statim jure militari valere desinit l. testamētum hoc §. C. de testam. milit.

§. III. Si itaque honeste dimissus post annum in aliam militiam recipiatur; certe testamentum jure militari valere non videtur, ex prima enim militia vires amisit, quia post annum decessit, ex secunda valere nequit, quia deficit voluntatis nova declaratio. Quod si intra missionis annum in aliam militiam assumptus sit, & tamen post annum missionis primæ vita decesserit, testamentum ejus pariter suspectum, ob dictas modo rationes. Nam & alia hæc a priori militia est; humanius tamen esse censet Paulus, valere testamentum hoc, quasi conjuncto militiae munere d. l. 38. privilegia enim hic conjunguntur, & factum prætextu unius privilegii conservatur per aliud privilegium superveniens sicut ex hac lege colligit Bald. ad b. l.

XIX.

L. Pro herede XX. §. III. de adquir.

vel omitt. hered.

CAjus Sempronium filium in sepulchrum hereditarium infert, creditores paterni Cajum ad solvendum æs alienum à patre contractum conveniunt, Cajus negat se hereditatem adiisse, Creditores aditionem inde eliciunt, quod sepulchri hereditarii usum sibi vindicaverit, pro creditoribus decidit Julianus, pro Cajo Papinianus, cujus sententia Ulpiano *humanior* reputatur.

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Hereditatis gestio vel factis declaratur, vel verbis, *Hereditatis magis tamen animi quam facti est pro herede gestio, hoc gestio quoniam*

G

enim

*modo de-
claratur.*

enim quis animo esse debet, ut velit heres esse *l. 20. pr. de acqu. vel omitt. hered.* solum ergo immixtionis seu usurpationis factum hic nihil operatur *l. 4. C. unde leg. l. 14. C. de jure delib.* Unde consequitur facile, etiam si quis dixerit, volo hereditatem adire, animum tamen in hanc rem non satis declarasse videri, uti Bart. *h. t.* quem Menoch. *l. 4. præs. sumpt. 100. n. 10. & alibi sequitur; putat.*

*Dependet a
solo immi-
scens ani-
mo.*

§. II. Res igitur hæc a solo immiscens animo pendet, quare si quis temere vel custodiendæ hereditatis causa cum vel ante protestatus sit, ejusmodi verba protulerit, tamen is pro hærede reputandus non erit *t. t. C. plus valere quod agitur.* Si autem destinato consilio talia verba protulerit, diversa sententia obtinebit, inde num aditio hereditatis fiat habitatione domus paternæ, de quo mirus inter Doctores dissensus est vid. Bart. *ad b. l. item Castr. Immo.* num ex confecto inventario præsumatur; hæc aliaque eo redeunt, si animo heredis hæc omnia fuerint facta.

*De illatio-
ne in sepul-
crum.*

§. III. Animus hic in Cajo videbatur adesse, cum enim is Sempronium in sepulchrum parernum inferri curaverit, talis hic actus est, qui sine animo gestionis pro herede expediri vix poterat, atque hoc intendebat Julianus. Opponit se huic sententiæ Ulpianus *in §. 2. & 3.* humanius ducens, Cajum non obligari, ille enim qui a Cajo expediebatur actus, valde dubius erat, nec an titulo heredis factus sit, arguebat. Quoties enim factum dubium est, quod alio quam heredis titulo expediri potest, toties quis pro herede quid gerere non censendus *Buf. ad b. l. n. 6. Menoch. l. 4. præf. 101, n. 27.* seqq. jam vero illatio funeris in sepulchrum hereditarium talis est actus, qui non tantum ab herede sed & exheredato expediri potest *l. 6. pr. de relig.* ubi exheredatis, nisi specialiter testator justo odio commotus eos vetuerit, humanitatis gratia tantum sepeliri, non etiam alios præter suam posteritatem inferre licet; imo ex eadem humanitatis ratione expresse dicitur

in

in d. l. 6. pr. quod etiam illis qui hereditate se abstinent, jus sepulturæ saluum maneat.

XX.

L. Licet II. §. I. Si quis omissa causa testam.

Sabinus heres prætermisit hereditatem, devolvitur hæc in Cajum, quæritur quem convenire possint creditores hæreditarii? Respondet Ulpianus, utrumque ex hereditate teneri. Dubium autem, quis horum prius conveniendus? mihi inquit Ulpianus *humanior videtur sententia esse, ut possessor hereditatis prior excutiat, maxime si lucrativam habeat possessionem.*

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Cum ea sæpius heredum esset pravitas calliditasve, ut repudiato testamento, ab intestato hereditatem adire mallent, ne legata exsolvere necessum haberent, nullum legatariis ita deceptis remedium supererat, nisi quod Prætor utilem actionem concesserit, cujus effectus hic erat, ut heredes hæque ad legata præstanda tenerentur, ac si ex testamento hereditatem adiissent. Conf. l. 1. pr. *si quis omissa causa.*

Hereditas in fraudem legatariorum transferri solet.

§. II. Tametsi igitur Sabinus hereditatem suam in Cajum ex gratia singulari devolvisset, nulla licet pecunia accepta, nihilominus tamen, ac si heres esset, tenebatur, quod non tantum contra heredem, sed omnem quoque eum a quo quid relictum procedit l. 4. pr. utrobique enim hi testatoris voluntatem circumvenerant.

§. III. Certatur tamen, quis prius conveniendus? Opponit Cajus id, quod Ulpianus circa principiū hujus legis dicit, licet pro herede gerere non videatur, qui pretio accepto, prætermisit hereditatem, tamen dandam in eum

G 2

actio-

actionem. Gravatum se valde sentiebat Sabinus, cum nullo accepto pretio, ad onera hereditatis, quam non possidebat, condemnaretur; prævaluit igitur humanitatis ratio, ut possessor hereditatis prius conveniatur *maxime* si lucrativam habeat possessionem, idem in *l. 4. §. 1. l. 10. §. f. d. t.* perhibetur.

§. IV. Sed quomodo quadrabit hoc ad casum legis, expresse enim de illo agitur, qui pretio accepto prætermisit hereditatem. Glossa supponit pretium ab alio datum esse. Alii lucrativum titulum adhuc adesse dicunt, quando pecunia rei obtinendæ causa illegitimè & injuste datur. Difficultas latitat in eo, an particula *maxime* sit exclusiva casus accepti pretii, an vero sit admissiva, sed cum difficultate? Et posterius nobis placet. Aliis particula *maxime* hic abundare videtur, si confer. *l. 4. ff. cod.*

XXI.

L. Si tibi electio VIII. §. II. de

Optione Legata.

Casus.

CALLISTRATO & PROCULO servi optio conceditur, utroque Pamphilum optante, communem eum fieri constat: Callistratus vero optato Pamphilo, antequam Proculus pariter optaret, furiosus fit, postea eundem optat quoque Proculus, quæritur an Pamphilus communis fiat? *humanus* inquit Pomponius, ut & in hoc casu quasi semel electione facta, fiat communis.

EXEGESIS.

*Quid juris si optio pluribus relin-
quatur.*

§. I. Optionem pluribus legatariis intuitu ejusdem legati relinqui posse, expeditum est, quod si itaque inter se circa optandum dissentiant, alio aliud corpus eligere cupiente, olim existimabatur a plerisque prudentibus, perire legatum, sed hoc contra benevolentiam seu humanitatem esse censuit Justinianus, hinc fortunam sive sortem hu-

hujus optionis judicem constituit, *l. ult. C. Comm. de legat. & §. 23. l. de legat.* Quod si vero in optando consentiant, res optata ipsis communis fit, Cum autem in presenti casu Callistratus, Pamphilo optato, in furorem incidisset, antequam declarasset animi sententiam Proculus, dubium erat, an subsecuta Proculi electione servus fieret communis. Certe, si sanæ mentis mansisset, mutare voluntatem potuisset Callistratus, & ita, subsecuta licet Proculi electione, servus ille non fuisset communis: eo enim tempore, quo novissimus optat, in eundem ambo non consentiunt, *Cuj. ad b. l.*

§. II. Itaque in proposita specie nihil egisse videtur, qui prius optavit, priusquam Collegatarius optaret; Nec Callistratus Proculo Pamphilum postea optanti videtur consentire, cum furere cœperit, furiosus enim non consentit, ita ergo ex subtili juris ratione Pamphilus non fiebat communis, quamvis enim Proculus eundem servum optans etiam consentiat, & suam de servo optando voluntatem declaret, non tamen dici potest, quod cum Callistrato jam furioso in eundem servum consentiat.

§. III. Benignius ideoque censuit Pomponius, ut servus ille sit communis quasi semel electione facta; suffiebat enim, Callistratum postea, licet in furorem lapsum, semel optasse, nec voluntatem suam mutasse. Neque enim furore prior voluntas perimitur, sed ut *ait l. patre §. de his, qui sui vel alieni juris remanent* adhuc quædam reliquæ prioris voluntatis. Imò tandem consentire videtur, qui nescit amplius dissentire. Illustrat casum hunc decisio *J. C. in l. per fundum. 11. de Serv. rust. præd. & l. ult. ff. Comm. præd. si fundus inter me & te communis sit, & ego solus invito vicino cesserō iter aut viam ad eum fundum, subtili ratione nō aliter vicinus, cui ego iter aut viam cessi, ea utetur, quam si tu eidem cesseris eandem servitutē, & tua demum cessio confirmabit meam*

meam, mea interim erat inutilis. Benignius tamen erit, ut & hoc casu, etiam antequam tu cesseris viam vicino, ego vicinum itinere aut via uti vetare non possim. Interim igitur cessio mea non fuit inutilis.

XXII.

L. Si fuerit. X. de rebus dubiis.

Casus.

Pomponius ancillæ suæ Sempronix libertatem promittit, si primum marem pepererit, Sempronia & masculum & foeminam simul parit, nec quis horum prior fuerit, judiciali subtilitate certum reddi potest, dubium est, an libertatem consequatur Sempronia? Respondet Ulpianus, in dubiis & ambiguis rebus *humaniorem* sententiam sequi oportere, ut tam Sempronia libertatem, quam filia ejus ingenuitatem consequatur.

EXEGESIS.

*Dubium
contra hu-
manitatē.*

§. I. Non leve contra humaniorem hanc Ulpiani sententiam, quæ Sempronix favet, dubium oriri poterat, quod idem Ulpianus in principio hujus legis disputat, si duobus Sempronis quid legatum, mox uni iterum ademptum sit, nec constet cui? neutri deberi. Item, si ex pluribus servis ejusdem nominis uni vel quibusdam libertas relicta, verius esse, in his omnibus & legata & libertates impediri, *d. l. pr. in f.*

§. II. Idem prorsus dubium contra Semproniam remanet; libertas enim ei sub hac conditione, si masculus primo natus fuerit, indulta, ubi vero plane certum reddi non poterat, an foemina an masculus prius fuerit natus, videbatur omnino libertatem infringendam esse: Nec enim ullo modo, ne quidem per ipsas obstetrices res poterat manifestari, uti ergo ultimum testatoris elogium strictissimam re-

ci-

cipit interpretationem, ita Sempronia frustra hactenus libertatem petebat, Cujac. *ad h. l.*

§. III. Verum benignior est Ulpianus in hoc ac in prioro casu: Hic enim duo de libertate certabant, ubi alter præ altero valde læderetur, si in re dubia alteri libertas concederetur, alteri, cui par jus erat, denegaretur; in nostra vero specie una saltem est, quæ libertatem petit, cui adeo facilius subveniendum erat, conf. *l. qui solvendo. 42. & l. in vicem. 43. de Her. instit.* cum hoc convenit, quod a JCtis veluti regula quædam perhibetur, in dubio pro libertate judicandum, *l. 38. de R. 7.*

XXIII.

L. Cum pubere. XXII. de Reb. dub.

CArphania cum filio pubere Sejano in nuperissimo naufragio periit, Carphaniæ heredes, & filii & matris, quippe quam diutius superstitem volebant, hereditatem petunt. Quæritur, quis prior extinctus fuerit, *humanus*, inquit Javolenus, est credere, filium diutius vixisse.

Casus:

EXEGESIS.

§. I. Si cum impubere filio Mater simul decedat, hunc præ illa prius decessisse hactenus præsumitur, *l. 23. de rebus dub.* ut adeo matris heredes ad ejus successionem pervenire possint. Cum hoc convenit, quod Tryphoninus JCtus in *l. 9. §. 1.* scribit, si in bello pater cum filio periisset, materq; filii quasi postea mortui bona vindicaret, agnati vero patris, quasi filius ante periisset, Divum Adrianum credidisse, patrem prius mortuum, cujus rationem reddunt Doctores, tum ob naturale parentum votum, tum ne mater a luctuosa filii hereditate repellatur. Verum non opus est, ut eo recurramus, si lex *9. §. 1. de Filio impubere cum patre pereunte* intelligatur, ita enim aderit exemplum regulæ in *l. 23. ff. de reb. dub.*

Quid juris si mater cū impubere filio simul decedat.

§. II.

Ratio divar-
sitatis.

§. II. Alia ratio est in casu nostræ legis 22. ubi de matre & filio pubere simul pereuntibus agitur, ubi mater præmortua censetur, quod ita placuit non ob debilitatem corporis, quod forte fœmineus sexus sit debilior, nam & de patre cum filio pubere pereunte idem respondit Tryphonus *l. 9. §. 4. d. t.* quod scilicet filius patri supervixisse intelligatur.

§. III. Sed ratio communiter ex debilitate filii petitur, pater enim licet senior, tamen confirmatoris roboris est ac filius impubes, nam ætas illa tenera adeo infirma est, ut omnino non cum morte possit obluçtari, *arg. l. 26. in f. pr. ff. de pat. dot. al. vid. in h. l. Cujacium lib. 4. Respons. Papinian. Barbosa, locuplet. lib. II. cap. 51. Finckelth. d. l. n. 12. Pacian. de probat. l. 2. c. 8. n. 6.* Tantæq; debilitatis est, ut spiritum in ejusmodi infortunio cohibitum (quod fieri & mortis causam præbere solet in supra dictis casibus) vi & resistente conatu liberare nequeat, Paul. Zach. in quæst. Medic. legal. lib. 5. t. 3. quæst. 12. n. 2. Quin impuberes maximo timore & inde proveniente summa perturbatione animi, dolorumque impatientia laborant, adeoque in mortis periculum incidentes, citissime sibi mortem conciliant, Carpz. P. 3. C. 17. D. 11. n. 8. Wissenb. *ad ff. Vol. 2. Disput. 6. §. ult.* Pacius ἐναρτιοφρασιῶν *Centur. 8. quæst. 758.* Nam mortis periculum mentem summe perturbare solet, *l. 8. vers. at cum humana. C. qui testam. facere possint.* Carpz. P. 3. Const. 1. D. 1. n. 2. Et talis perturbatio, ob spiritus ad cor cum impetu ac tumultuarie occurrentes, naturalem calorem obruit, Zach. *d. l. n. 10. §. n. 22.*

Ratio hu-
manitatis.

§. IV. Sed tamen hoc non adeo liquet, an illa humanitas in filio pubere cum matre decedente, non inhumana fiat in filio impubere? nam & in hoc adest votum parentum, ut filius diutius vivat, nec breve temporis intervallum quod interdum puberem & impuberem distinguit, tantam roboris aut debilitatis diversitatem in filio (nam in infante & infanti proximo pronior decisio foret) inducere potest. Ut tan-

tan-

tam dispare humanitatis jure cenferi debeat filius 15 & 13. annorum. Hinc eadem humanitatis decisio etiam quoad filium impuberem eligenda fuisset a Cajo Jcto *in l. 24. quæ in pubere probata est in l. 23. de reb. dub.*

§. V. Scilicet ut humanitas Jureconsulti in filio pubere subsistat, perpendendum est, concurrere hic & matris & filii diversos successores, ubi si omni casu mater prædefuncta præsumatur, ejus cognati contra humanitatem jure Successionis privarentur; quod si filium semper prædefunctum supponamus, injuria horum cognatis inferretur, his omni casu a successione exclusis. Quapropter ne promiscue alterius heredes se se invicem excluderent, media sententia tanquam humana a Jureconsultis approbata, ut sc. puberi filio tenaciorem vitam, impuberi magis fluxam secundum illud, quod ut plurimum fieri solet, arg. *l. 3. & 4. ff. de LL. assignaverint*, & inde jura Successionis determinaverint. Sejani ergo cognati in casu nostro succedent, non Carphanæ. An autem illa ætatis seu pubertatis ratio etiam in fratribus aliisve cognatis simul morientibus locum sibi vindicet, prolixioris inquisitionis foter; sed cum ad nostram legem non pertineat, lectorem remitto ad Dn. Præfidis *rr. de Successione ab Intestat. Disput. 10. C. 3.*

Utriusq, lateris ratio habenda.

XXIV.

L. Tales conditiones CXI. §. II. ff.

de Condit. & demonstrat.

PAULO & GAJO fundus à testatore legatus est, si pecuniam certam in funus impensamque perfectendi corporis in aliam regionem dedissent. Gajus expendit suam partem, Paulus cessat, an fundi partem consequatur? quæritur, videbatur neutri legatum deberi, quia nisi per utrumque conditio expleri non poterat. Sed hoc *humanius* interpretandum

Casus.

H dum

56 CAP. II. DE CASIB. JUR. HUMANIORIS
dum censuit Pomponius, ut qui partem suam dedisset
partem fundi consequatur.

EXEGESIS.

§. I. Conditionem hanc quæ Paulo & Gajo præscripta
erat, maxime honestam esse, nullum subest dubium; sub
pecunia autem in ducendum funus seu transferendum
testatoris corpore impendenda, elatio mortui, pretium loci
sepulturæ, delatio mortui ex peregrino loco continebatur
Godof. *ad l. 14. §. 3. de relig.*

*Ratio du-
randa.*

§. II. Gajus itaque in exsolvenda sua parte promptus
erat, adeoque partem quam ei testator legaverat, præten-
dit; Obstat huic valde, quod conditio hæc non singulis
ipforum, sed ipsis conjunctim præscripta, & hinc quoque
conjunctim expedienda. Cum hoc consentit Ulpianus
in *l. 13. de man. testam.* Si ita servis duobus fuerit libertas da-
ta, si insulam ædificaverint, vel statuam posuerint, dividi
hæc conditio non poterit, atque id est quod circa initium
hujus legis dicitur, tales conditiones, si monumentum fe-
cerint pluribus propositæ, non possunt nisi in omnibus si-
mul personis existere.

*Ratio deci-
dendi.*

§. III. Sed humaniorem pro Gajo interpretationem
Pomponius hic eligit, benignius enim videbatur, ut qui
suam partem solvendo, testatoris voluntati satisfacisset, le-
gatum quoque pro rata capiat. Confirmabat eandem
sententiam idem, qui ante in contrariū citabatur Ulpianus
in *d. l. 13. verbis & magis est*, imo si quid dubii tandem apud
Ulpianum remanserit, hoc apertissime composuit Justinia-
nus in *l. 6. C. de Condit. insert.* Ubi una conditione pluribus
injuncta, unusquisque necessitatem habet hanc implendi,
& pro portione sibi contingenti accipiendi, quicquid
ex hoc commodi est, ut hi quidem qui impleverint jussa
ad lucrum vocentur, qui autem neglexerint, sibi impotent
si ab hujusmodi commodo repellantur.

XXV.

*L. Non tantum III. §. IX. de Bonor.**Poss. contra tabb.*

Valerius a Nerone adoptatur, non vero hujus *Casus.*
 filius, moritur Valerius, an filius in testamen-
 to præteritus patris sui in adoptiva familia mor-
 tui bonorum possessionem accipere possit?
 quæritur. Ulpianus *humaniorem* esse hanc sententiam
 dicit, quæ filium ad bonorum possessionem admittit.

EXEGESIS.

§. I. Quamvis adoptato patre vel hodie arrogato, filius *Patre ado-*
 etiam ejus in familiam patris adoptivi transeat. Sicut hoc *prato filius*
 Augusti exemplo declarat Justinianus in *§. p. I. de adopt. hoc quoz ado-*
 tamen de filio in potestate constituto intelligendum; in *pratur.*
 nostro autem casu Valerii filius jam emancipatus fuit,
 adeoque patrem in familia in quam adoptatus, sequi non
 poterat *l. 15. ff. de adopt. quamvis itaque Valerius patre ado-*
 ptivo prius mortuo, iterum sui juris effectus decesserit,
 non tamen inde in aliena familia esse desit *l. si duobus 14.*
in f. ff. de bon. poss. contra tabb.

§. II. An ergo filio Valerii danda bonorum possessio? Si *An Filio*
 Ulpianum consulamus in *l. 17. d. r.* apparebit hac de re in- *Valerii*
 ter Marcellum & Julianum gravissimam fuisse discepta- *danda bo-*
 tionem, Julianus putat, filio non dari bonorum possessio- *norum pos-*
 nem contra tabulas has patris, quoniam filius hic non est *sessio.*
 in eadem familia, qua pater, ne quidem jure prætorio, pa-
 ter enim est in adoptiva familia, & sic ex sententia Juliani
 nihil interest, sive pater dederit filium in adoptionem, sive
 se ipsum dederit. Marcellus contra in humaniorem senten-
 tiam propendet, filiumque admittit; licet enim pater in
 adoptiva sit familia, tamen non ideo filio suo alium pa-
 trem assignavit, itaque consensus hic maximus est inter

hanc *l. 17. & nostram 3. §. 9. d. t.* Inhumanum enim esset, filium privari jure filii, & repelli a bonorum possessione contra tabb. accedit quod factum patris filio non debeat nocere *l. 14. d. t. l. 2. §. 5. ad Tertull.*

XXVI.

L. Sive ingenua I. §. VI. ff. ad SC.

Tertull.

Casus.

Metrodorus operas suas ut cum bestiis pugnaret, locavit, vel capitalis criminis damnatus, neque tamen restitutus est, an ad matris hereditatem admittendus? Respondit Ulpianus ex SC. Orphitiano eum non admitti, sed *humana* interpretatione placuit eum admitti.

EXEGESIS.

Operas locantes ut cum bestiis pugnent, infamia notantur. §. I. Qui in scenam lucri causa prodeunt, qui operas suas cum bestiis pugnaturi locant, illos immediate a lege infamia norari, edictum in *l. 1. ff. de his qui not. infam.* edocet. §. II. Contingebat hoc Metrodoro, hic enim cum miles esset, ludricam hanc artem fecerat, & ob pecuniam vitam suam certissimo mortis periculo exposuerat, quare ex Marciani *§. Cti in l. 14. de penis* sententia, capite puniendus erat; subsequeretur quoque condemnatio, poena vero hactenus non secuta. Cum igitur Metrodorus matrem mortua hereditatem affectaret, opponitur ei, condemnatum se nec restitutum esse, quare ex SC. Orphitiano repellendus erat. Filio enim tali ex rescripto Divi Antonini neque hereditas neque legatum, neque fideicommissum relinqui poterat, solis alimentis exceptis *L. 16. ff. de interd. & releg.*

Interpretatio humanior tenet.

§. II. Verum hoc ita ex stricto jure, ad humaniorem Ulpianus interpretationem hic adhibendam esse censet, ita tamen ut interpretari hic pro corrigere capiatur seu pro apertius exprimere *l. 12. C. de LL. & Constit.* juxta Cujacium. Quamvis humanae interpretationis ratio exinde
peti

peti possit, quod qui locavit operas, ut cum bestis pugna-
ret mitiori jure censendus, quam ille qui actu pugnavit.
Sed quid ita de illo, qui rei capitalis damnatus neq; resti-
tutus? de hoc casu non loqui legem Glossa dicit; Sed ver-
ba refragantur. Salva res est, si capitis Civilis damnatum
supponas, seu qui deportandus. Huic enim, antequam sen-
tentia executioni mandetur, successio matris humana in-
terpretatione non deneganda, Sed forte nec hoc mortis
genus supponit Jctus? Res ergo eo redit: sola sententia
non privandum esse filium materna successione.

CAPUT IV.

DE CASIBUS JURIS HUMANA-
NIORIS EX DIGESTO NOVO.

XXVII.

L. Si pure. XXXVII. de Fidei-
comm. libert.

TRophimo servo a Sempronio fideicommissio
pure data libertas, Trophimus rationes admi-
nistrasse dicitur, an rationibus nondum reddi-
tis nihilominus libertatem consequatur? Dis-
quirit Ulpianus. Rescripsit Divus Marcus, cujus re-
scripti verba ita habent: *Æquius videtur Trophimo ex
causa fideicommissi prestari libertatem, quam sine conditio-
ne rationum reddendarum datam esse constat, neque HU-
MANUM fuit, ob rei pecuniariae questionem libertati mo-
ram fieri, qua tamen representata confestim arbiter a Prae-
tore dandus, apud quem rationem, quam administrasse eum
apparuit, ex fide reddat.*

Casus.

EXEGESIS.

§. 1. Is, cui libertas sive fideicommissaria seu directa, si Non frustra
rationes reddidisset, relicta est, non ante libertatem conse-
ad-jicitur
qui-
conditio

60 CAP. IV. DE CASIBUS JURIS HUMANIORIS

quitur, nisi rationes reddiderit, *l. 4. C. de test. man.* Condicio rationum reddendarum non frustra libertati servorum, adjici solet, nam hac omissa, servus pure manumissus, non cogitur reliqua omnia ut in *b. lege solvere*, idque juris ex regula, quæ vult, servum de eo, quod in servitute gessit, post libertatem conveniri non posse, *l. 1. si quis testam. lib. l. ult. C. an servus ex suo facto. l. 1. C. de noxal. act.*

Quid sub hac conditione contineatur.

§. II. Sub hac rationum reddendarum conditione, continetur id omne, quod quoquo genere debitoris actum fidei demque respicit, proinde si quid consilio vel fraude amovit, debitor id præstare cogitur *l. 41. §. 11. d. t.* at pure hic, nulla adjecta conditione libertas cõcessa, valebit igitur, quod Papinianus in *l. 23. d. t.* monet, fideicommissariam libertatem prætextu compilatæ hereditatis aut rationis non differri, cum quo accurate id, quod Impp. *Diocletianus & Maximilianus* in *l. 21. C. de N. G.* rescripserunt, consentit, si cognati Tui servos suos manumiserunt, hoc, quod administrasse eos rem tuam contendis, impedimento eorum libertati fieri non potuit.

§. III. Ne tamen servus rationes hasce effugiat, inde arbiter seu judex datur, apud quem rationes reddere, id est, ut Glossa explicat, computare, & quæ penes se habet, restituere debet. *Humanus* ergo erat, Trophimum hunc statim libertatem consequi, nec huic ob quæstum rei pecuniariæ moram fieri.

XXVIII.

L. Inter eos I. §. I. de fidejuss.

Casus.

MArcus Claudius & Zeno fidejussores sunt in viginti. Claudius certam pecuniæ partem & & decem quidem suo nomine solvit: Creditor Vivius fidejussores convenit. Claudius certam pecuniæ partem se solvisse dicit, Livius opponit quantiratem, quam litis contestatæ tempore, singuli qui

qui solvendo sunt; debebant, inter eos dividendam. Decidit JC. *humanius esse*, & si alter solvendo sit, litis contestationis tempore per exceptionem ei, qui solvit, occurri.

EXEGESIS.

§. I. Singulare divisionis beneficium fidejussoribus, qui *Cui benefi-* tempore litis contestatae solvendo sunt, competere, §. 4. I. *cium Divi-* l. 26. ff. l. 3. §. 1. C. de fidejuss. docent. Beneficium enim istud *tionis de-* confidejussoribus datur, qui singuli obligati sunt; si enim *tur.* ab initio singuli in partem virilem se saltem obligassent, non indigent isto beneficio, l. 51. pr. ff. d. t.

§. II. Quare nihil referebat, quo minus Livius a Clau- *Livius a* dio partem dimidiam, quæ adhuc restare videbatur, pete- *Claudio di-* ret, qui enim solvit partem, recte in partem residuam con- *midiam* veniri videtur. Cum eam quantitatem ex epistola Divi *partem pe-* Adriani inter fidejussores, qui solvendo sunt, dividi placet, *tere pote-* jam autem litis contestatae tempore singuli debent decem *rat.* in solidum, Cujac. ad b. l. ergo objecto a Claudio credi- tori beneficio ex epistola Divi Adriani singuli recte conveniuntur & condemnantur in quinque, & sane ipso jure res hæc ita expedita erat, Bart. ad b. l.

§. III. At humanius longe & æquius *Φιλάνθρωπον*, ut ex *Ratio hu-* Basil. Cujac. d. l. adducit, est, ut is, qui ante litem contesta- *manitatis.* tam suam solvit partem, pro parte, qua solvit, liberetur, quamvis enim is, qui decem solverat, non ipso jure liberetur, sed pro altera quoque parte obligatus maneat, cum ab initio in solidum se adstrinxerat, liberabitur tamen per exceptionem doli, cum alter a quo residuum peti poterat, solvendo sit, uti in l. 15. in ff. b. t. Sed quod ita a Claudio solutum, totum in ejus, non utriusque partem imputatur; neque quod idem est, de sorte quod solvit, deducitur; si enim id, quod Claudius solveret, non de ejus parte sola, sed de sorte decederet; non ei hoc soli, sed etiam confide-
jusso-

62 CAP. IV. DE CASIBUS JUR. HUMANIORIS

jaſſoribus proficeret, & ſic uterque pro parte dimidia liberaretur, jam vero ſolutio ei ſoli prodeſt, qui eam fecit, quia ſolus ipſe liberatur, non quidem ipſo jure, ſed per exceptionem doli, atque ita intelligendum, quod Julianus in *l. 37. de ſolut.* ait, eum ſolum liberari, quod intelligendum non ipſo jure, ſed per exceptionem hoc fieri.

XXIX.

L. XXXVIII. §. III. ff. ad L. Jul.

de adult.

Verba Legis.

Nonnunquam in maribus inceſtus crimina, quanquam natura graviora ſunt, humanius quam adulterii tractari ſolent: ſi modo inceſtum per matrimonium illicitum contractum ſit.

EXEGESIS.

Pœna inceſtus & adulterii.

§. I. Duriffima & inceſtus & adulterii pœna eſt, utraque pro ratione circumſtantiarum ad mortem extenditur. Inceſtus autem vel contra Jus Gentium, vel contra Jus Civile committitur, contra illud ſi aſcendentes & deſcendentes junguntur, contra hoc ſi perſonæ ex latere inter ſe coeunt. v. Carpz. q. 72. 73. 74.

Inceſtus gravior crimen eſt ac adulterium.

§. II. Prior inceſtus gravius natura crimen ac ipſum adulterium eſt. Conf. Godofr. *ad b. l. de poſteriore* dubitat Papinianus, & in §. antecedenti decidit, mulierem tum demum eam, quam maſculus pœnam ſuſtinere, ſi inceſtum contra Jus Gentium commiſerit. Si enim ſola juris noſtri obſervatio intervenerit, mulier ab inceſti crimine erit excuſata; idem de minore, milite, qui jus civile ignorare poſſunt, dicendum, *conf. l. 11. §. 1. ad L. Jul.* Talis etiam caſus eſt hic, quare ſi minor inceſtum Juris civilis commiſerit, mitiori hunc quam adulterii pœna afficiendum, humanitas ſuaderet. Si modo inceſtum per matrimonium illicitum contraxerit, præſertim publicè, ubi ut errans excuſatur, *l. f. ff. de Rit. nupt.*

XXX.

L. In metallum. 4. ff. de sent. passis

& restit.

CArphania mulier libera cum prægnans esset, in metallum damnata, dum ea fungitur pæna, Sempronium, quo gravida erat, edidit, post beneficio Principis restituta in integrum, eaque ratione libertatem & civitatem & jura cognationis, quæ maxima capitis diminutione amiserat, recipit. Quæritur, an Sempronio huic etiam cognationis jura restituta intelligantur? *Humanius*, inquit Paulus, dicitur; etiam huic cognationis jura restituta videri.

Casus.

EXEGESIS.

§. I. Paulus ex hoc, quod dederat, responso facile innuere videtur, Sempronium hunc cognationis jura non habuisse, quia mater ipsius Carphania & libertatem & civitatem & sic jura cognationis maxima capitis diminutione perdidit, *l. i. §. filio. ff. ad SC. Tertul.* cum igitur Carphania serva pænæ efficeretur, Sempronius fisci filius esse debuit.

§. II. Contra hoc directo insurgit Marcianus *in l. 5. §. p. ratio dubi- de statu hom.* suffragante Imperatore *l. 4. C. de pænis*, qui voluntandi cum lunt, liberum nasci eum, quem libera mulier concepit, antequam damnaretur in metallum, aut alio genere serva fieret, etiam si ex ea nascatur jam effecta serva. At dicendum puto, ex constitutione eum liberum nasci, quæ significatur verbo placuit *l. 5. §. p.* constitutio hæc perhibetur in *d. l. 4. C. de pænis*. jus separandum esse a constitutione *l. 32. de condit. & demonstr. l. 4. §. 14. de dol. mal. & met. except.* jus esse, jus vetus; constitutiones jus novum; jure veteri, quod in hac lege Paulus spectabat, tempus editionis inspicitur non tempus conceptionis, *l. 9. ad municip.* Verum est igitur, editum ex muliere damnata in metallum, quem prius

64 CAP. IV. DE CASIBUS JURIS HUMANIORIS

prius illa conceperat, servum nasci ex sententia Principis ex jure veteri, sed restituta matre beneficio Principis, fisco etiam jura agnationis restituta videri. Humanius ergo erat Paulo, etiam jura cognationis Sempronio restituta videri, beneficium enim Principis plenissime interpretandum, l. 14. de adim. leg. l. pen. de Const. princ.

XXXI.

L. Non tantum. VI. ff. de appell.

Casus.

TURBO ob gravissimum aliquod crimen, quo societatis humanæ vinculum turbaverat, condemnatus ad supplicium ducitur. Titius & Mævius singulari pietate ducti, pro Turbone hoc condemnato appellant, an sistendum supplicium, & appellationi deferendum? verbis elegantissimis hoc decidit Ulpianus: *Non tantum ei, qui ad supplicium ducitur provocare permittitur, verum alii quoque nomine ipse non tantum si ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit, neque distinguitur, utrum necessarius sit nec ne? Credo enim, humanitatis ratione omnem provocantem audiri debere.*

EXEGESIS.

An in Criminalibus appellatio admittatur?

§. I. In criminalibus omnem prorsus appellationem invalidam esse, non pauci sunt, qui statuant; Nam concessio indultoque hoc singulari appellationis beneficio, raro malefici videbantur puniri posse; Semper enim a sententia lata appellarent, & quamvis non semper hoc remedio impunitatem consequerentur, multum tamen ad appellationem rite interponendam, introducendam, prosequendamque temporis impenderent, & hinc non tantum disciplina publica cum præsentis Reipubl. damno differenda, sed & processus hic, vivente malefico, vix finiretur. Nec mitior

tior est Labeo in L. 244. de V. S. distinguendo inter multam & pœnam, in illa provocationem permittendo, in pœna vero legibus statuta hanc denegando; nec enim a legibus ad ipsum magistratum legum custodem appellari potest l. 1. §. 4. in f. ff. ad Turpil. ob quam causam in processu criminali inquisitorio appellationem, in Saxonia non admitti receptum esse videtur, de quo v. Carpz. pr. Crim. q. 139. n. 14. seqq. Imo nec Camera Imperialis appellationes in criminalibus recipit Gail. l. 1. O. 1. n. 28. Mynsing. cent. 4. O. 4, & lege generali hoc probatum videtur in R. L. de anno 1530. §. item als ist ibi so sehen und ordnen wir / dasz hinfürder in Weinlichen Sachen keine appellation angenommen werden soll.

§. II. Mitior benigniorque tamen sententia juris nostri civilis est. Quæ enim pro reo interponitur appellatio, non frivole semper petitur, sed plerumque causa male fortassis à judice intellecta vel non plene probata l. 2. C. quorum appell. Hinc non videtur ista deneganda; id quod magis confirmant Imperatores Arcadius & Honorius in l. 30. C. de appellat. iidemque in l. 6. C. de Episc. audient ubi verba quibus in causa criminali humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponenda provocationis copiam non negamus. *Resolutio dubii.*

§. III. Imo dum in civilibus admittitur appellatio, absonum videbatur, eam in criminalibus non admitti, Berlich. in criminalibus non usum contrarium gravissimis argumentis pro more suo, & admittere appellationem ad b. l. In specie vero contra Carpz. hoc thema discussit, & appellationis hujus æquitatem prolixè defendit Justus Oldekop rr. de appellat. in causis crim.

§. IV. Restabat humanitatis ratio, quæ pro Titio & Maximo appellantis hic militabat; quæ enim ante adducta, humanitatis ratio locum inveniunt, si ipse delinquens appellandi benefici-

um

um desideret, hic vero ipse non appellat, nec Titio Mævioque appellandi mandatum dedit, imo appellationi plane resistit & perire festinat, & tamen differendum supplicium esse dicitur. Interim humanitas illa non longè venit arcessenda, cum ipsum illud quod inter homines vinculum est, talem humanitatem suadeat, velitq; ut homo homini benefaciat *l. servus ea 7. ff. de servis exportand.* natura enim quandam cognationem inter homines constituit *d. l. 3. ff. de J. & J.* atque pro hac cognatione ponitur hic humanitas, uti *Glossa* monet.

Renunciare
non licet
appellatio-
ni.

§. V. Cuilibet ergo pro eo qui ad supplicium ducitur appellare licet, ut ut perire festinet *d. l. Farin. qu. 79. n. 75.* nemo enim auditur perire volens, ut ea ratione invito beneficium dari, & pro invito appellari possit *adde l. 1. 2. 3. de liberal. causa.* nemo enim Dominus membrorum suorum est *l. 13. ad L. Aquil.* & hinc volendi aut nolendi potestatem in hoc negotio, quod ejus arbitrio non relictum, habere non censetur *arg. l. 3. ff. de R. I.* unde notante Godofredo ad *b. l.* ex Rebuffo observat, quod renunciationes in criminalibus admitti non debeant. Ne tamen frivole tertius hic se ad defensionem offerat, merito plerorumque locorum moribus juramentum malitiæ ab ipso exigitur.

L. XXIV. ad Municip.

Restare adhuc ut jus humanum ex hac *l. 24.* proponerem, ubi *humanum* dicitur *ab administratore Reipubl. qui officio male functus, reliquorum usuras non exigi*, quod refragari videtur *l. 17. §. 7. ff. de usuris.* Sed cum spatio chartæ excludar, hic pedem figo, & ab humanissimo lectore, ut quicquid hic de jure humanitatis secundum ductum Romani juris propositum pro humanitate sua benigne interpretetur peto; accuratius singula deduci potuissent, sed cum festinandum mihi fuerit, alia occasione, Deo volente, quæ desunt supplebo.

SOLI DEO GLORIA!